

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Gabijos Marčiulaitytės,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

Pirminiai nuosavybės teisių į nematerialų turtą įgijimo pagrindai

Primary grounds for acquiring a right to intangible assets

Vadovas: partnerystės prof. dr. Laurynas Didžiulis

Recenzentas: lekt. Marius Matiukas

Vilnius

2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe, pirmiausia, analizuojama nuosavybės teisės įgijimo reikšmė. Rašto darbe aptariami pirminių nuosavybės teisės įgijimo pagrindų bruožai bei ypatybės. Pagrindiniu analizės objektu šiame darbe yra nematerialus turtas kaip specifinėmis savybėmis pasižymintis, savarankiškas nuosavybės teisės objektas. Rašto darbe siekiama atskleisti, kokiais pirminiais pagrindais nuosavybės teise gali būti įgijimas nematerialus turtas.

Pagrindiniai žodžiai: nuosavybės teisė, nuosavybės teisės įgijimas, pirminiai nuosavybės teisės įgijimo pagrindai, nematerialus turtas.

This master thesis firstly analyses meaning of the acquisition of property rights. The thesis discusses the features and characteristics of the primary grounds for the acquisition of property rights. The main object of analysis in this paper is intangible assets as an independent object of property law with specific characteristics. The work aims to reveal the primary grounds for the acquisition of an intangible asset.

Keywords: property rights, acquisition of property rights, primary grounds for acquiring property rights, intangible assets.

TURINYS

IŽANGA.....	2
1. Nuosavybės teisės samprata ir jos įgijimo reikšmė	5
2. Pirminiai nuosavybės teisės įgijimo pagrindai	8
2.1. Bendrieji pirminių nuosavybės teisės įgijimo pagrindų bruožai	8
2.2. Atskiros nuosavybės teisės įgijimo pagrindų grupės ir jų ypatybės	12
3. Nematerialus turtas kaip nuosavybės teisės objektas	18
3.1. Nematerialaus turto sąvoka ir požymiai	19
3.2. Nematerialių objektų rūšys	22
4. Nematerialaus turto įgijimas pagal pirminius nuosavybės teisės įgijimo pagrindus.....	25
4.1. Sukūrimo pagrindu įgyjami nematerialaus turto objektai.....	26
4.1.1. Finansinis turtas	26
4.1.1.1. Pinigai	27
4.1.1.2. Vertybiniai popieriai	29
4.1.1.3. Piniginės reikalavimo teisės	32
4.1.2. Turtinės teisės	34
4.1.3. Skaitmeninis turtas.....	37
4.2. Nematerialaus turto įgijimas prijungimo pagrindu	41
4.2.1. Piniginių turtinių teisių įgijimas prijungimo pagrindu.....	41
4.2.2. Skaitmeninio turto įgijimas prijungimo pagrindu	43
4.3. Kiti nematerialaus turto įgijimo pagrindai.....	46
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	50

IŽANGA

Darbo temos aktualumas. Nuosavybės teisė yra kapitalistinės privačia nuosavybe, rinkos ekonomika ir investicijomis pagrįstos valstybės ekonominis ir socialinis pamatas. Objektų įgijimas nuosavybės teise suteikia nevaržomą galią savininkui laisvai naudoti, valdyti ir disponuoti turtą tiek, kiek nėra pažeidžiami kitų asmenų ar valstybės interesai. Ši savininko galia dėl itin didelės reikšmės visuomeniniams santykiams buvo reguliuojama jau nuo romėnų teisės laikų seniausiuose teisės šaltiniuose. Štai Dvylikos lentelių įstatymuose jau yra apibrėžiama tiek kilnojamojo, tiek nekilnojamojo turto privati nuosavybė (Nekrošius *et al.*, 1999, p. 130). Be abejonės, šios „galios“ reguliavimas vystėsi ir sekė tolimesnius visuomenės etapus, persikėlė į atskirų valstybių nacionalinę teisę, įskaitant teisės normų kodifikacijos procesą. Šiuo metu, žvelgiant į romėnų teisės paveiktą Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) turinį, kyla klausimas, kaip šių dienų ekonominė realybė, naujosios – nematerialaus turto – rinkos augimas sąveikauja su seniausios rašytinės teisės taisyklės menančiomis CK normomis.

Šių dienų Lietuvos teisės aktuose įtvirtintas nuosavybės teisės įgijimo institutas, lemiantis teisinę apsaugą savininkui, atspindi romėnų teisėje egzistavusius pagrindus. Nuosavybės teisės įgijimo pagrindai yra skirstomi į pirminius bei išvestinius. Pirminiai nuosavybės teisės įgijimo pagrindai reiškia „švaraus“, nesuvaržyto turto įgijimą, neįvykstant nuosavybės teisės perleidimui. Kitaip tariant, savininko „galia“, įgyjant turtą pirminiais įgijimo pagrindais, yra sukuriamą pirmąjį kartą, yra plačiausio turinio ir lemia objekto patekimą į civilinę apyvartą. Nebaigtinį nuosavybės teisių įgijimo sąrašą pateikia CK 4.47 straipsnis, tačiau minėtame straipsnyje nurodyti pagrindai¹ yra ganėtinai konkretizuoti. Bendresniu požiūriu doktrinoje išskiriami šie pirminiai nuosavybės teisės į nematerialų turtą įgijimo pagrindai: naujo daikto sukūrimas, prijungimas, atskyrimas, daikto užvaldymas bei savarankiškas perėmimas (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 244). Be abejonės, minėtieji nuosavybės teisės įgijimo pagrindai efektyviai veikia materialaus turto (nekilnojamojo ar kilnojamojo daikto) įgijimo atveju. Juk neturėtų kelti diskusijų klausimas, kam nuosavybės teise priklauso ant žemės sklypo pastatyti statiniai, jeigu sklypo valdymas nėra perleistas ar suvaržytas. Taip pat, per daug dvejonių nekils, kas yra nupjautų rugių, nuskintų obuolių ar surinktos vilnos savininkas. Žymiai daugiau abejonių kelia

¹ Pagal CK 4.47 straipsnį, nuosavybės teisė gali būti įgyjama: 1) pagal sandorius; 2) paveldėjimu; 3) pasisavinant vaisius ir pajamas; 4) pagaminant naują daiktą; 5) pasisavinant bešeimininkį daiktą; 6) pasisavinant laukinius gyvūnus, laukines ir namines bites; 7) pasisavinant bepriežiūrius ir priklydusius naminius gyvūnus; 8) pasisavinant radinį, lobį; 9) atlygintinai paimant netinkamai laikomas kultūros vertybes ir kitus daiktus (turtą) visuomenės poreikiams; 10) konfiskuojant ar kitu būdu už pažeidimus paimant pagal įstatymą daiktus (turtą); 11) įgyjamąja senatimi; 12) kitais įstatymo nustatytais pagrindais.

klausimas, kaip pirminiai nuosavybės teisės įgijimo pagrindai „prisijaukina“ inovatyviausius XXI a. fenomenus (pavyzdžiui, skaitmeninius kūrinius) bei kitą nematerialų turtą (*inter alia*, finansinį turtą, turtines teises). Atsižvelgiant į iškilusią aktualiją, šiame darbe bus bandoma išspręsti sparčiai populiarėjančio ir vystymosi pagreitį įgavusio nematerialaus turto pirminio įgijimo problematiką.

Šio **darbo tikslas** yra atskleisti pirminių nuosavybės teisės įgijimo pagrindų taikymą skirtingų nematerialaus turto rūšių įgijimo atveju.

Darbo uždaviniai:

- 1) Identifikuoti pirminio nuosavybės teisės įgijimo reikšmę ir atskleisti nematerialaus turto ypatumus šiuolaikinės ekonomikos kontekste;
- 2) Nustatyti, kurios nematerialaus turto kategorijos įgyjamos sukūrimo pagrindu, o kurios – prijungimo pagrindu, bei įvertinti jų atribojimo kriterijus;
- 3) Išanalizuoti, kokiais kitais pirminiais pagrindais gali būti ir yra įgyjamas nematerialus turtas.

Darbo objektas yra pirminiai nuosavybės teisės įgijimo pagrindai bei nematerialus turtas. Šiame darbe pirminiais nuosavybės teisės įgijimo pagrindais yra laikomi penki turto įgijimo atvejai: i) naujo daikto sukūrimas; ii) daikto užvaldymas; iii) prijungimas; iv) atskyrimas; v) savarankiškas perėmimas (viešas arba privatus). Pirminiai nuosavybės teisės įgijimo pagrindai suskirstomi ir aptariami pagal jiems būdingus bruožus ir ypatybes.

Atskirai darbe nagrinėjama nematerialaus turto kategorija. Nematerialus turtas aiškinamas kaip savarankiškas nuosavybės teisės objektas, pasižymintis materialios išraiškos nebuvimu, tačiau turintis aiškią ekonominę vertę ir yra įmanomas valdyti. Kitaip tariant, siekiant nematerialų turtą priskirti prie nuosavybės teisės objektų, yra būtina gebėti kokiais nors būdais išviešinti tokio turto valdymo faktą.

Tyrimo metodai. Tyrimas atliktas derinant skirtingus metodus, leidžiančius atskleisti tiek teorinę, tiek praktinę analizuojamo klausimo problematiką. Visų pirma, pasitelkiant tarpdisciplininę analizę, buvo atskleidžiamos skirtingos nuosavybės teisės įgijimo reikšmę aiškinančios doktrinos (ekonominė, teisinė, socialinė). Pasitelkiant dokumentų analizės ir lingvistiniais metodais, buvo siekiama išanalizuoti rašto darbo temai reikšmingus Europos Sąjungos, Lietuvos Respublikos teisės aktus, teisės doktriną bei teismų praktiką. Sisteminė analizė buvo naudojama, atskleidžiant pirminių nuosavybės teisės įgijimo pagrindų kitoniškumą, lyginant su išvestiniais pagrindais. Taip pat, pasitelkiant pastarąjį bei loginį metodus, sekant Lietuvos Respublikos teisės doktrina, buvo išskiriami nematerialaus turto bruožai ir ypatybės, skirstymas į tris rūšis: finansinį turtą, turtines teises bei skaitmeninį turtą. Pasitelkiant visų anksčiau minėtųjų metodų kompleksu,

šiam rašto darbe siekiama atskleisti, kuriais iš penkių pirminių nuosavybės teisės įgijimo pagrindų įmanomas įgyti tam tikras nematerialus turtas.

Darbo originalumas. Darbo autorės žiniomis, Lietuvos Respublikoje per pastarųjų penkerių metų laikotarpį buvo išleistas vienintelis mokslinis darbas, vadovėlis „Daiktinė teisė“ (Didžiulis *et al.*, 2025), užsimenantis apie nematerialaus turto įgijimą nuosavybės teise. Šiame rašto darbe plačiau ir išsamiau analizuojami pirminis nuosavybės teisių įgijimas atskirų nematerialaus turto kategorijų atžvilgiu. Pažymėtina, kad teisės doktrinoje egzistuoja darbai, kurie analizuoja atskiras nematerialaus turto rūšis bei jo savybes. Apie finansinio turto prigimtį, esminius bruožus, probleminius aspektus išdėstyta dr. Lauryno Didžiulio straipsnyje „Finansinio turto ir finansinių priemonių teisinė prigimtis ir reikšmė“ (Didžiulis, 2012). Dalies skaitmeninio turto reikšmė ir problematika atskleista moksliniame straipsnyje „Naujasis kriptoturto veiklos reglamentavimas Lietuvoje ir Europos Sąjungoje“ (Laucius, 2023).

Svarbiausi šaltiniai. Siekiant šiame rašto darbe išsikeltų uždavinių bei tikslo, darbe buvo remtasi užsienio moksline literatūra, kurios pagrindu buvo analizuojama nuosavybės teisės įgijimo reikšmė, nematerialaus turto samprata, skaitmeninio turto prigimtis, kūrimo procesas. Be teisės doktrinos darbe buvo analizuojami reikšmingi rašto darbo temai Lietuvos Respublikos bei Europos Sąjungos teisės aktai. Pagrindinis šaltinis, kuriuo remiamasi šiame rašto darbe, yra vadovėlis „Daiktinė teisė“ (Didžiulis *et al.*, 2025).

1. Nuosavybės teisės samprata ir jos įgijimo reikšmė

Nuo romėnų teisės sistemos laikų nuosavybės teisė yra laikoma teise *in rem* (iš lot.k. daiktinė teisė) ir reiškia galimybę jos turėtojų savo nuožiūra valdyti, naudoti bei disponuoti turtu. Skirtingai nei kitos ribotosios daiktinės teisės žinomos nuo seniausiųjų laikų (pavyzdžiui, servitutas, uzufruktas) nuosavybės teisė garantuoja jos savininkui plačiausio turinio, numatyto CK 4.37 straipsnio 1 dalyje, teisės įgyvendinimo apimtį. Minėtame CK straipsnyje apibūdinama subjektinė nuosavybės teisės dalis, kuri suvokiama kaip savininko elgesio nustatymo teisinė priemonė, kai jis gali įgyvendinti visas įmanomas daiktinės teisės turėtojo teises (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 217). Visgi, doktrinoje skiriamas ir objektyvusis nuosavybės teisės sampratos aiškinimas. Objektyviaja prasme nuosavybės teisė – civilinės teisės institutas, kurio normos reglamentuoja svarbiausius asmenų turtinius santykius – nuosavybės santykius, t. y. santykius dėl materialinių gėrybių pasisavinimo, jų valdymo ir disponavimo jomis (Baranauskas *et al.*, 2010, p. 57). Šis svarbiausius teisinius santykius reglamentuojantis institutas turi atlaikyti pastarųjų dešimtmečių iššūkius ir išlikti veiksmingas sparčiai modernėjančio nematerialaus turto atžvilgiu. Siekiant pabrėžti nuosavybės teisės įgijimo svarbą, šiame rašto darbe pateikiamos kelios teorijos, pagrindžiančios itin reikšmingą nuosavybės apsaugos vaidmenį.

Nuosavybės teisės kilmė doktrinoje aiškinama skirtingai². Viena iš doktrininių pozicijų išskiriama ekonominė nuosavybės teisės kilmės teorija. Ekonomistų požiūriu, nuosavybės teisės paprastai atsiranda dėl ekonominių ir politinių jėgų sąveikos (Deininger, 2004, p. 174). Ekonominė teorija aiškina nuosavybės teisę kaip paskatą investuoti, civilinei apyvartai vystyti, kadangi kuo tiksliau bus apibrėžiama nuosavybės teisė ir kuo daugiau ji suteiks asmeniui disponavimo laisvės, tuo paskata ją įsigyti bus didesnė. Šiai pozicijai iš esmės pritariama ir Lietuvos teisės doktrinoje. Nuosavybės teisių įgijimas yra ypatingai svarbus teisės institutas, kuriuo įgyvendinamas ir civilinei teisei mažiau būdingas paskirstomasis teisingumas (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 243). Paskirstomasis teisingumas yra ekonominė kategorija – principas, kuriuo remiantis, asmenims pagal jų nuopelnus paskirstomos gėrybės, ribotieji ištekliai. Ekonomistas Steven Shavell, analizuodamas socialinės gerovės optimizavimo principus, daro išvadą, kad socialiai optimalus rezultatas pasiekiamas tik esant nuosavybės teisėms: kai kiekvienas asmuo turi teises į savo produkciją. Jei kiekvienas individas turi nuosavybės teises į pagamintą produkciją, jis dirbs socialiai optimalų kiekį ir socialinė gerovė bus maksimizuota (Shavell, 2003, p. 5). Kitaip

² Teisės doktrinoje išskiriamos įvairios teorijos, pagrindžiančios būtinybę saugoti nuosavybę, pavyzdžiui, asmenybės teorija, politinės laisvės teorija (Didžiulis, 2019).

tariant, nuosavybės teisė lemia skirtingą naudos ir naštos pasiskirstymą tarp visuomenės narių ir dėl to daro esminį poveikį ne tik pačiai civilinei apyvartai, bet ir bendram ekonominiam efektyvumui visuomenėje.

Be abejonės, galima išskirti ir dar vieną teisinę (teisinės apsaugos) teoriją, kuri pagrįstą nuosavybės teisės kaip asmenų turto apsaugos mechanizmą, užtikrinamą teisiniais instrumentais. Pagrindinė šios teorijos idėja yra teisinė apsauga bei nuosavybės teisių pripažinimas konkrečiam asmeniui (Lalive, 1965, p. 151). Nuosavybės teisės įgijimas reiškia subjektinių teisių apsaugos mechanizmą nuo potencialių pažeidimų, trečiųjų asmenų įtakos, sukuriant nuosavybės teisinę galią ir vertę. Ši nuosavybės teisės teorija yra viena svarbiausių analizuojant, kokią reikšmę bei teisinius padarinius sukelia jos įgijimas. Kaip nurodoma teisės doktrinoje, nuosavybės teisių įgijimas yra įstatyme numatytų juridinių faktų pagrindu realizuojamas konkretaus turto teisinis priskyrimas konkretaus asmens valdžiai (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 243). Todėl galima teigti, kad tik dėl nuosavybės teisės egzistavimo, įgydamas turtą, asmuo kartu įgyja ir teisinę apsaugą bei galimybę identifikuoti save kaip įgyto turto „šeimininką“. Savininkas, įgydamas teisinę nuosavybės apsaugą, turi lūkestį, jog bus išlaikyta *status quo* ir be jo valios nuosavybės teisės nebus atimtos ar apribotos.

Dar viena nuosavybės teisių kilmės teorija yra socialinė, aiškinanti nuosavybės teisių įgijimą platesniu – socialiniu – požiūriu. Nuosavybės teisės įgijimas yra kaip įrankis, sukurtas valstybės, kuriuo nustatomos tam tikros teisės bei kartu su jomis kylančios pareigos savininkams, siekiant paveikti jų elgesį. Kaip teigiama Pierre A. Lalive, nuosavybės teisė nėra vien subjektinė teisė, kuri turi būti saugoma ir pripažįstama, ji apima visus socialinius santykius. Tokia pozicija grindžiama, tuo, kad teisė į nuosavybę visuomet implikuoja konkrečias pareigas nuosavybės teisės turėtojui (Lalive, 1965, p. 152). Teisės doktrinoje ši teorija dar vadinama „socialinės pareigos“ ir orientuota į savininko pareigą elgtis atsakingai ir rūpestingai, naudojant savo turtą (Didžiulis, 2019, p. 79). Be abejonės, nuosavybės teisės turėtojui kyla pareiga nepažeisti kitų asmenų teisių ir interesų, nepažeisti įstatymų (CK 4.37 straipsnio 1 dalis), rūpintis nuosavybės teisės objektu. Konkretūs įstatymai gali nustatyti konkrečias savininko pareigas, kylančias kartu su nuosavybės teisės įgijimu ir netgi sankcijas už tokių pareigų nesilaikymą³. Socialinės teisės teorija ypatingai

³ Pavyzdžiui, žemės sklypo savininkui kartu su jo nuosavybės teisės apsauga atsiranda ir įstatymuose reglamentuotų pareigų. Žemės savininkai ir naudotojai privalo vykdyti Lietuvos Respublikos žemės įstatymo 21 straipsnyje nurodytas pareigas, naudoti žemę pagal pagrindinę žemės naudojimo paskirtį ir naudojimo būdą. Taip pat privaloma laikytis Lietuvos Respublikos specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatyme įtvirtintų specialiųjų žemės naudojimo sąlygų, teritorijų planavimo dokumentuose ir kituose projektuose nustatytų reikalavimų. Atitinkamai, Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 256 straipsnyje yra numatytos sankcijos už reikalavimų dėl Lietuvos Respublikos specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatyme nustatytų teritorijų, kuriose taikomos specialiosios žemės naudojimo sąlygos, pažeidimus.

akcentuoja minėtąsias savininko pareigas ir dėl šios priežasties laiko nuosavybės teisės įgijimą kaip būdą reguliuoti tarpusavio visuomenės santykius.

Manytina, kad Lietuvos Respublikoje dominuojančią vietą užima teisinė nuosavybės teisės įgijimo teorija. Dėl itin didelę teisinę reikšmę kuriančios vertės, nuosavybės teisė reglamentuojama Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 23 straipsnio normomis, kuriomis nustatoma pareiga valstybei saugoti absoliučios nuosavybės teisės neliečiamumą ir ginti ją teisiniu mechanizmu. Visgi, reikėtų pažymėti, jog Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas) yra išaiškinęs, jog nuosavybės neliečiamybės principas turi būti įgyvendinamas ne gramatiškai, o sistemiškai aiškinant Konstituciją, nes negali būti įgyvendinamas atsietas nuo pagarbos kitoms žmogaus teisėms ir laisvėms ir įstatymų laikymosi principų (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas). Kitaip tariant, teisinėje nuosavybės teisės apsaugos teorijoje suveikia ir socialinė teorija, kuri gali kelti reikalavimus asmeniui elgtis ar nesielti atitinkamu būdu, kad įgyvendinant nuosavybės teisės turinį nebūtų pažeidžiamos kitų asmenų teisės bei teisėti interesai. Taip pat, pagal Konstitucinio Teismo išaiškinimus, asmuo negali įgyvendinti savo nuosavybės teisės, pažeidžiant visuomenei svarbų interesą (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas). Galima teigti, jog aiškinantis nuosavybės teisės sampratą ir jos įgijimo reikšmę, nėra eliminuojama nei viena iš išdėstytų teorijų (ekonominė, socialinė, teisinė) ir nuosavybės teisė kaip teisinė, ekonominė bei socialinė kategorija tarnauja ne vienai funkcijai įgyvendinti.

Taigi, apibendrinant galima daryti išvadą, jog nuosavybės teisė yra absoliuti ir neliečiama asmens teisė autonomiškai valdyti, naudoti bei disponuoti jam priklausančiu turtu tiek, kiek nėra pažeidžiamos kitų asmenų teisės bei teisėti interesai. Skirtingų nuosavybės teisės kilmės teorijų visuma pagrindžia itin didelę šio instituto svarbą visuomenės gyvenimui. Nuosavybės teisės įgijimas yra svarbus ekonomikos augimui, civilinių santykių stabilumui, viešajam interesui. Būtent dėl šių priežasčių yra ypatingai svarbu nuosavybės teisės apsaugą ir iš jos kylančias pareigas inkorporuoti visam civilinėje rinkoje cirkuliuojančiam turtui, įskaitant netipinius nuosavybės teisės objektus, tokius kaip finansinis, skaitmeninis turtas ar turtinės teisės. Šių nematerialių objektų įgijimas nuosavybės teisėn bus detaliau nagrinėjamas sekančiuose šio rašto darbo skyriuose.

2. Pirminiai nuosavybės teisės įgijimo pagrindai

Ankstesnis už kitus, esąs ko nors priežastimi – tokia žodžio „pirminis“ apibrėžtis yra pateikiama elektroniniame lietuviškų terminų žodyne⁴. Vien lingvistiškai aiškinant šio nuosavybės teisės įgijimo instituto reikšmę, galima išskirti keletą išskirtinų savybių: 1) pirminis įgijimas yra ankstesnis už kitus įgijimo pagrindus; 2) pirminis įgijimas gali būti priežastimi tolimesnio perleidimo, t. y. priežastingai susijęs su išvestiniu nuosavybės teisės įgijimu. Pirminis nuosavybės teisės įgijimas į nematerialų turtą yra svarbus dėl to, kad, visų pirma, tai leidžia konstatuoti teisėtą objekto patekimą į civilinę apyvartą. Antra, pirminis įgijimas suteikia galimybes nematerialaus objekto tolimesniam (išvestiniam) perleidimui. Siekiant toliau rašto darbe išanalizuoti konkrečius nematerialaus turto pirmojo patekimo į apyvartą atvejus, šiame skyriuje bus siekiama išsamiai atskleisti pirminių nuosavybės teisės įgijimo pagrindų bruožus bei ypatybes. Žemiau pateikiama teisinė analizė, be kita ko, leis nustatyti esminius kriterijus, skiriančius pirminius nuosavybės teisės įgijimo pagrindus su sąlyginai konkuruojančiais – išvestiniais įgijimo pagrindais.

2.1. Bendrieji pirminių nuosavybės teisės įgijimo pagrindų bruožai

Klasifikacija nuosavybės teisės įgijimo pagrindams yra būtina, kadangi būtent nuosavybės teisės įgijimas kaip juridinis veiksmas apibrėžia nuosavybės teisės turinį, įgijėjo teisių ir pareigų apimtį. CK 4.47 numato pagrindus nuosavybės teisės įgijimui, tačiau šis sąrašas nėra baigtinis ir *expressis verbis* nėra klasifikuotas. Nuosavybės teisės įgijimo pagrindų skirstymas į pirminius ir išvestinius yra žinomas nuo romėnų teisės laikų ir nuosekliai plėtojamas ir šiuolaikinėje vakarietiškoje teisės tradicijoje – doktrininiam aiškinimui. Pirminiu nuosavybės teisės įgijimo pagrindu galima laikyti juridinį faktą, kuriam egzistuojant nuosavybės teisė į civilinių teisinių santykių objektus yra įgyjama pirmą kartą, nes tas daiktas niekada nebuvo kieno nors nuosavybė, arba ši teisė atsiranda nepriklausomai nuo ankstesnių teisių į jį (Nekrošius *et al.*, 1999, p. 127). Tokia samprata pateikiama sekant romėnų teisės ištakomis. Teisės literatūroje pirminiai nuosavybės teisės įgijimo pagrindai siejami su ankstesnio savininko, jeigu toks buvo, valios perleisti nuosavybės teisę nebuvimu. Visi kiti nuosavybės teisės įgijimo pagrindai laikytini išvestiniais, kai naujojo

⁴pirminis, pirminė - ankstesnis už kitus; esąs ko nors priežastimi: pirminė sąvoka (mat.). pirminiai vaizdiniai <...>, <https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/p/pirminis>.

savininko teisių apimtis tiesiogiai priklauso nuo ankstesniojo savininko teisių (Baranauskas *et al.*, 2010, p. 97).

Grįžtant prie istorinės šio skirstymo analizės, verta paminėti dominuojančią pirminio nuosavybės teisės įgijimo kilmės teoriją. Pirmasis ir esminis pirminis pagrindas, sukūręs sąlygas tuometinei kolonizacijai ir nevaldomų žemių atradimui yra užvaldymas. Dar XVII a. Hugo Grocijus aiškino, kad Olandijos prekybos bendrovės turi nevaržomas pamatines teises užimti laisvą žemę (lot. *terra nullius*). Laisvos žemės sąvoką apėmė nedirbama ir neapgyvendinta žemė, pavyzdžiui, klajoklių tautų medžioklės plotai, ganyklos. Nuosavybės teisę į laisvą žemę galėjo įgyti bet kuris asmuo, nusprendęs joje įsikurti arba ją įdirbti. Net jurisdikciją turintis valdovas negalėjo uždrausti individui privatizuoti laisvą žemę, nes tai H. Grocijaus teigimu, buvo prigimtinė individo teisė (Grotius, 1625, p. 123). *Terra nullius* doktrina ir užvaldymas kaip pirminis įgijimo pagrindas iš esmės buvo paremtas XVIII ir XIX a. vykusia kolonizacija, ypač Afrikos ir Australijos žemynuose (Lesaffer, 2005, p. 44). Užvaldymas yra vienas iš nuosavybės teisių pirminio įgijimo pagrindų. Net ir šiais moderniais laikais bet kokio bešeimininkio daikto užvaldymas yra laikomas pirminiu pagrindu ir apibrėžiamas CK⁵, tačiau nesiejant jo išskirtinai su žemės kaip tuometinio (XVIII ir XIX a.) dominuojančio turto įgijimu. Visgi, galima išskirti ir kitų pirminio įgijimo į nuosavybės teisę pagrindų šaltinius, pavyzdžiui, kapitalas (gamybos priemonės), rankų darbas, sandoriai ir panašiai. Bendrai visiems pirminiams nuosavybės teisių įgijimo pagrindams kvalifikuoti egzistuoja žemiau aptariamų bruožų visuma.

Pirma, nauja nuosavybės teisė į objektą (turtą) nustatoma pirmą kartą. Pirmumas šiuo atveju nėra objektyvusis kriterijus laiko atžvilgiu, kadangi nuosavybės teisė gali jau būti egzistavusi, pavyzdžiui, sąžiningo įgijėjo nuosavybės teisės įgijimo atveju. Pirmumą šiame kontekste reikia suvokti subjektyviai, t. y. įgijėjas turėjo pagrindą manyti ir pagrįstai manė, kad nuosavybės teisė į įgyjamą objektą jam buvo naujai ir teisėtai sukurta⁶.

Antra, nuosavybės teisės turinys yra paties plačiausio ir nepriklausomo turinio (t. y. laisvas nuo bet kokių prievolių ar suvaržymų). Turinys yra kertinis aspektas nuosavybės teisės perleidimo momente, kadangi būtent jis apibrėžia būsimo įgijėjo teisių ir pareigų spektrą. Šis kriterijus ganėtinai aiškus ir akivaizdus, kadangi nuosavybės teisė į konkretų daiktą yra atsiradusi nauja, todėl ir negalėjo būti jokiais dirbtiniais būdais suvaržyta. Be abejonės, net ir šiuo atveju nuosavybės teisei gali būti taikomi bendrieji nuosavybės teisės ribojimai (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 244). Pavyzdžiui, savininkui bus draudžiama įgyvendinant nuosavybės teisės turinį pažeisti kito asmens teisėtus interesus arba viešojo

⁵ CK 4.47 straipsnio 5 punktas.

⁶ CK 4.96 straipsnyje įtvirtinta sąžiningo įgijėjo įgytos nuosavybės teisės apsauga.

teisė gali numatyti tam tikrus žemės sklypo užstatymo intensyvumo ir tankio apribojimus⁷. Minėtieji atvejai yra akivaizdūs svarbiausiais teisės doktrinoje laikomų privačių ir viešųjų nuosavybės teisės ribojimų pavyzdžiai (Didžiulis *et al.* 2025, p. 232). Net ir egzistuojant šiems imperatyviems nuosavybės teisės susiaurinimams, jeigu nuosavybės teisė nėra suvaržyta jokiais prievoliniais ar kitais teisiniais apribojimais, laikytina, jog ji yra plačiausio turinio ir atitiks pirminio įgijimo kriterijų. Veikdamas leistinose įstatymo ribose ir nepažeidžiant kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų, savininkas bus visiškai laisvas įgyvendinti savo nuosavybės teisės turinį pilna apimtimi, nepriklausomai nuo ankstesnių savininkų valios.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos teismų praktikoje yra užsimenama apie dar vieną – hibridinį – nuosavybės teisių įgijimo pagrindą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, sprenddamas dėl jungtinės veiklos sutartimi sulgytų veiklos rezultatų nuosavybės teisės, nurodė dviejų įgijimo pagrindų sutaptį. Teismas išaiškino, kad jungtinės veiklos sutarties pagrindu buvo pagamintas naujas daiktas, todėl šioje faktinėje situacijoje, kai partneriai veikdami bendrai sukūrė naują daiktą ir jungtinės veiklos sutartimi sulgygo dėl veiklos rezultato nuosavybės teisės, pripažintina dviejų teisinių nuosavybės teisės įgijimo pagrindų sutaptis – nustatytų tiek CK 4.47 straipsnio 1 punkte, tiek ir CK 4.47 straipsnio 4 punkte (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-519-415/2015). Kitaip tariant, kasacinio teismo teigimu, gali egzistuoti situacija, kai nuosavybė yra įgyjama pagal sandorį, pagaminant naują daiktą. Visgi, reikėtų atkreipti dėmesį, kad jungtinės veiklos sutartis reguliuoja tokios sutarties šalių (partnerių) tarpusavio santykius, kapitalo paskirstymą, veiklos tikslus. CK 6.969 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad jungtinės veiklos (partnerystės) sutartimi du ar daugiau asmenų (partnerių), kooperuodami savo turtą, darbą ar žinias, įsipareigoja veikti bendrai tam tikram, neprieštaraujančiam įstatymui tikslui arba tam tikrai veiklai. Jungtinės veiklos metu gauta produkcija, pajamos ir vaisiai yra visų partnerių bendroji dalinė nuosavybė, jeigu ko kita nenustato įstatymas ar jungtinės veiklos sutartis (CK 6.971 straipsnio 1 dalis). Atsižvelgiant į išdėstytą reguliavimą, akivaizdu, kad jungtinės veiklos sutartis nėra turto perleidimo – nuosavybės teisės įgijimo *per se* sutartis. Jungtinės veiklos sutartimi yra sutariama dėl veikimo principų ir įnešamo kapitalo bei ateityje gaunamo turto nuosavybės teisės režimo. Tai, kad partnerystės sutartimi yra sulygstama dėl bendrosios dalinės nuosavybės teisinio režimo, nereiškia, kad turtas yra įgyjamas išvestiniu pagrindu (pagal sandorį). Šiuo atveju vien partnerystės sutarties egzistavimas tarp bendraturčių (partnerių) nekeičia iš esmės naujos

⁷ Pavyzdžiui, statybos techninio reglamento STR 2.02.09:2005 „Vienbučiai ir dvibučiai gyvenamieji pastatai 9.1 papunktyje nurodyta, kad namui skirtas žemės sklypas negali būti mažesnis kaip 400 kv. m.

nuosavybės teisės, anksčiau nepriklaususios jokiam kitam savininkui, įgijimo pagrindo. Turtas gali būti sukuriamas ar kitokiu pirminiu pagrindu įgyjamas ir kelių tarpusavyje dėl bendro rezultato veikiančių asmenų (bendraturčių). Lemiantis kriterijus atskirti, ar sutartis lemia išvestinį 4.47 straipsnio 1 punkte įtvirtintą įgijimo pagrindą, yra sutarties turinio ir objekto vertinimas. Jeigu sutartis nustato jos šalių tarpusavio santykius, o sutarties objektas nėra joks konkretus perleidžiamas turtas, sutarties egzistavimas savaime negali eliminuoti pirminių nuosavybės teisės įgijimo pagrindų taikymą. Tuo labiau, su nuosavybės teisių perleidimu nesusijusios sutarties egzistavimas negali lemti mišraus, hibridinio pagrindo taikymą. Pastaruoju atveju kiltų neapibrėžtumas dėl įgyjamo nuosavybės teisės turinio apimties.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad pirminiais nuosavybės įgijimo pagrindais nuosavybės teisė į objektą sukurama nauja ir teisėta, nepaisant ankstesnių savininkų valios. Pirminiai nuosavybės teisės įgijimo pagrindai pasižymi šiomis savybėmis: i) įgijėjo subjektyviuoju pirmumu įgyjant nuosavybę prieš kitus sekančius įgijėjus; ii) įgyjamu plačiausiu įmanomu nuosavybės teisės turiniu nepriklausomumu nuo bet kokių prievolių ar kitų suvaržymų, neįskaitant viešosios teisės reglamentuojamų apribojimų.

2.2. Atskiros nuosavybės teisės įgijimo pagrindų grupės ir jų ypatybės

Pirminiai nuosavybės teisių įgijimo pagrindai gali būti skirstomi į atskiras grupes, pasižyminčias specifiniais bruožais. Pirmiausia, reikėtų išskirti pirmąjį istoriškai atsiradusį nuosavybės teisės įgijimo pagrindą – užvaldymą (CK 4.57 str. 1 d.). Užvaldymas (lot. *occupatio*) yra nuosavybės teisės įgijimo pagrindas, suteikiantis teisę pasisavinti bešeimininkį daiktą (lot. *res nullius*). Analizuojant šį pagrindą ir turint omenyje nematerialius objektus, būtina išsiaiškinti bešeimininkio objekto sąvoką. Bešeimininkiu laikomas daiktas, kurio nežinomas nei savininkas, nei teisėtas valdytojas. Paties bešeimininkio daikto kaip objekto įgijimo apribojimus gali tiesiogiai *expressis verbis* nustatyti įstatymas. Pavyzdžiui, CK 4.65 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad lobiu gali būti laikomi tik pinigai arba vertingi daiktai. Kitaip tariant minėtoje CK normoje numatytas aiškus bešeimininkio daikto kriterijus – ekonominė vertė. Be minėtosios lobio ekonominės vertės kriterijaus, papildomai, CK 4.58 straipsnio 4 dalis įtvirtinta niekam nepriklausiusių arba savininko atsisakytų daiktų (lot. *res derelictae*) kilnojamumo kriterijų. Kitais atvejais, nors CK *expresis verbis* ir nenumato, tačiau akivaizdu, kad daiktas pagal prigimtį turi būti kilnojamasis, pavyzdžiui, lobis ar radinys. Pažymėtina, kad šiam įgijimo pagrindo įgyvendinimui yra įstatymu keliami ir kiti reikalavimai⁸. Lietuvos teismų praktikoje taip pat teigiama, kad bešeimininkio daikto pasisavinimas yra savarankiškas, pirminis nuosavybės teisės įgijimo būdas (CK 4.47 straipsnio 5 punktas), galimas įvykdžius tam tikrus įstatyme įtvirtintus reikalavimus (Vilniaus apygardos teismo 2024 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje e2A-126-653/2024). Iš to kas išdėstyta, akivaizdu, kad bešeimininkio daikto užvaldymui keliami specialūs reikalavimai, adresuoti, pirmiausia, pačiam daiktui (objektui), o be to ir įgyjančiojo subjekto veiksams (įgijimui), tačiau, sistemiškai aiškinant CK normas, nėra imperatyvių apribojimų neleidiančių bešeimininkiu būti nematerialiam objektui.

Dar vienas pirminis nuosavybės teisės įgijimo pagrindas – naujo daikto sukūrimas. Neretai šis įgijimo pagrindas kelia klaidingą sąsają su statybų objektais, pavyzdžiui, statiniais. Teisės doktrinoje statybos darbų rezultatus – statinius – paprastai galima rasti priskiriant prie aptariamojo nuosavybės teisės įgijimo pagrindo (Baranauskas *et al.*, 2010, p. 99). Visgi, statybinės medžiagos, kurios žmogaus veiksmų ir kitų priemonių veikimo

⁸ Pavyzdžiui, radinį radęs asmuo nuosavybės teise įgys tik sutikdamas atlyginti su daikto išlaikymu ir kitas susijusias išlaidas, lobį nuosavybės teise galės įgyti tik asmuo, kuris daiktą rado jam nuosavybės teise priklausančiame nekilnojamame daikte, beprižiūrius ir pasiklydusius naminius gyvūnus asmuo teisėtai užvaldys tik išlaikęs juos įstatymo nustatytą laikotarpį. Jeigu šie įgijimo kriterijai nėra išpildomi, bešeimininkį daiktą užvaldančiu subjektu tampa valstybė arba savivaldybė (CK 4. 62 straipsnio 3 dalis).

pagalba tampa statiniu nėra įgyjamos sukūrimo pagrindu, kadangi jis yra neatsiejamai susijęs su kitu objektu – žemės sklypu. Nuosavybės teisė į statinius, sukuriamus statybos būdu, yra įgyjama prijungimo prie pagrindinio daikto (žemės sklypo) pagrindu⁹. Taigi, pagaminimui, kaip pirminiam nuosavybės teisės įgijimo pagrindui, taip pat galima iškelti esminius kvalifikavimo kriterijus. Pirma, nuosavybės teisės objektas turi būti techniškai ir funkciškai nesusijęs su jokių kitu objektu. J. Locko teigimu, kiekvienas asmuo turi nuosavybės teisę į savo asmenį, o iš asmens (jo kūno, rankų) kilusio darbo rezultatas priklauso jam. Asmuo sumaišo savo darbą su tuo, ką sukūrė gamta ir kas jam priklauso, sujungia su tuo, kas jam priklauso, taip padarydamas daiktą savo nuosavybe (Locke, 1689). Kitais atvejais, netenkinant apibrėžto pirmojo kriterijaus, taikytinas CK 4.14 straipsnis ir jo 1 dalyje įtvirtinta prijungimo nuostata – antraeilį daiktą ištinka pagrindinio daikto likimas (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 247). Teisės doktrinoje užsimenama, kad objektui egzistuoti (todėl ir sukurti) reikalingas antrasis kriterijus – objekto specifiškumas, dėl kurio objektas gali būti identifikuojamas (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 79). Be abejonės, galimybė įgyti nuosavybės teisę į naujai sukuriamą objektą bus įmanoma tik tuo atveju, kai jis sukurtas toks, kurį įmanoma identifikuoti (apibrėžti). Pavyzdžiui, turtinė intelektinės nuosavybės teisė pirmą kartą įgyjama aptariamam pirminiu (sukūrimo) pagrindu, tačiau, jeigu intelektinės veiklos rezultato apibrėžti nebus įmanoma, jis nebus saugomas prieš trečiuosius asmenis. Pavyzdžiui, jokios intelektinės nuosavybės teisės nebus įgyjamos nerealizuotos minties, idėjos atveju¹⁰. Apibendrinus tai, kas išdėstyta, pirminiu sukūrimo pagrindu gali būti nuo kito turto izoliuoti, t. y. savarankiškai gamybos ar perdirbimo objektai, kurie dažniausiai yra asmens kūno (rankų) ar proto (intelektinės veiklos) rezultatais. Kitais atvejais, nuosavybės teisė į turtą įgyjama toliau aptariamam prijungimo pagrindu.

Prijungimas (lot. *accessio*), kaip minėta anksčiau, yra atvejis, kai įgyjamas nuosavybės teisės objektas yra neatsiejamu ryšiu susijęs su kitu objektu funkciškai, techniškai ar natūraliai. Pavyzdžiui, akivaizdu, kad vaisus, užaugęs ant vaismedžio šakos, yra natūraliai susijęs su vaismedžiu, be kurio jis nebūtų galėjęs augti ir tik jį atskyrus gali tapti savarankišku nuosavybės teisės objektu. Šiuo atveju, vaisius puikiai atspindi antraeilio daikto sąvoką, įtvirtintą CK 4.13 straipsnio 1 dalyje¹¹. Nekyla abejonų, kad vaisius gali

⁹ Susiklosčius specialiesiems teisiniams santykiams, nuosavybės teisė į statinį gali būti įgyjama ir atskyrimo pagrindu.

¹⁰ Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 5 straipsnio 1 punkte yra numatyta, kad kūriniais kaip autorių teisių objektais nelaikomi *inter alia*: idėjos, procedūros, procesai, sistemos, veiklos metodai, koncepcijos, principai.

¹¹ Pagal CK 4.13 straipsnio 1 dalį antraeiliais daiktais laikomi tik su pagrindiniais daiktais egzistuojantys, pagrindiniams daiktams priklausančys, arba kitaip su jais susiję daiktai.

egzistuoti tik esant vaismedžiui ir yra natūralaus prijungimo gamtoje pavyzdys. Visgi, neretu atveju nutinka ir teisės doktrinoje nurodomas dirbtinis turto prijungimas, prie kurio prisideda žmogaus įtaka ar techninės priemonės (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 260). Pavyzdžiui, medžio pjovimo staklėmis yra lygiomis dalimis supjaustomas vaismedžio kamienas ir gaunama produkcija – medinės lentos. Gauta produkcija yra gamybos vaisius, neatskiriamai susijęs su pagrindiniu daiktu – šiuo atveju medžio pjovimo staklėmis. Taigi, prijungimo pavyzdžių gali būti įvairiausių. Galima sakyti, kad būtent šis nuosavybės teisės objektų įgijimo pagrindas materialiaame pasaulyje yra vyraujantis. Pagal antraeilio daikto reguliavimą¹² reikėtų, kad vaismedžio savininkas yra ir gautų vaisių savininkas, staklių savininkas yra gautos apdorotos medienos savininkas, o žemės sklypo savininkas – statybinių medžiagų (statinių) savininkas¹³, o kompiuterine programa sugeneruotų skaitmeninių objektų savininkas dažniausiai bus kompiuterio programos savininkas. Toks pirminis nuosavybės teisės įgijimas prijungimu atspindi teisės doktrinoje išskiriamą nuosavybės vientisumą kaip vieną esminių daiktinių teisių pranašumo principų (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 58). Šios vientisumo taisyklės išimtimi gali būti teismų praktikoje nurodomi sutarties ar įstatymo nustatyti kitokie nuosavybės teisių įgijimo atvejai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-68-403/2022). Praktikoje galimi įvairūs nuosavybės teisės objekto suteikimo teisėtai naudotis kitam asmeniui būdai¹⁴. Nesant tokia teisę suteikiančio įstatyminio ar sutartinio pagrindo kitam asmeniui, visais atvejais priemonės ar nekilnojamojo objekto, sudariusio esmines sąlygas sukurti naują objektą, savininkas bus ir gautos produkcijos ar vaisių savininkas.

Prijungimo pagrindu atsiradęs naujasis nuosavybės teisės objektas išimtiniais atvejais, kaip minėta, gali priklausyti ne pagrindinio (dominuojančio) daikto savininkui. Šie išimtiniai atvejai yra dar vienas pirminis turto įgijimo pagrindas – atskyrimas (lot. *separatio*). Atskyrimo šaltiniu (teisiniu pagrindu) yra ribotosios daiktinės teisės arba atskyrimo sandoris tarp dominuojančio daikto turėtojo bei trečiojo asmens, t. y. būsimų vaisių ir produkcijos įgijėjo, sukuriantis teisę pasisavinti iš svetimo daikto kylantį naują daiktą (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 267). Kitaip tariant, tarp dominuojančio daikto savininko ir produkcijos ar vaisių įgijėjo turi kokia nors forma egzistuoti teisinis santykis, leidžiantis prijungimo pagrindą pakeisti atskyrimu. Minėtieji teisiniai santykiai gali susiklostyti užstatymo (CK 4.162 straipsnio 1 dalis), uzufrukto (CK 4.143 straipsnio 2 dalis), daikto

¹² CK 4.14 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad antraeilį daiktą ištinka pagrindinio daikto likimas.

¹³ CK. 4.40 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad žemės sklypo savininkui nuosavybės teise priklauso viršutinis žemės sklypo sluoksnis, ant žemės sklypo esantys statiniai bei jų priklausiniai, kiti nekilnojamieji daiktai, jeigu įstatymo ar sutarties nenustatyta kitaip.

¹⁴ Pavyzdžiui, ilgalaikės (CK 4.165 straipsnis) ar prievolinės (CK 6.447 straipsnis) nuomos teisė, užstatymo teisė (CK 4.163 straipsnis).

sulaikymo pagrindu (CK 4.231 straipsnis), nuomos ir kitais pagrindais. Lietuvos Respublikos teismų praktikoje ganėtinai retai aiškinamas ir plėtojamas šis nuosavybės teisės įgijimo pagrindas, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, kad sutartyje priklausinio likimas – jo atskyrimas nuo pagrindinio daikto – turi būti aiškiai aptartas. Priešingu atveju būtų pagrindas vertinti, kad šalys nesusitarė dėl išimties taikymo ir reikėtų daryti išvadą, kad priklausinį ištiko pagrindinio daikto likimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-566/2007; 2011 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1/2011). Minėtose nutartyse Lietuvos Aukščiausiasis Teismas akcentuoja būtent atskyrimo kaip pagrindo įgyti turtą išimtinumą. Jeigu atskyrimas dėl kokių nors priežasčių veikti negali, vėl pradeda veikti prijungimas prie pagrindinio daikto nuosavybės teisės (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 268). Taigi, iš to, kas išdėstyta, galima išskirti šias atskyrimo kaip nuosavybės teisės įgijimo pagrindo sąlygas: 1) naujo daikto (vaisiaus, produkcijos), galinčio būti savarankišku nuosavybės teisės objektu civilinėje apyvartoje atsiradimas; 2) tarp pagrindinio daikto savininko bei trečiojo asmens (vaisių ar produkcijos įgijėjo) egzistuoja susiklostę teisiniai santykiai ir trečiasis asmuo yra teisėtas pagrindinio daikto valdytojas; 3) nėra įstatyme ar sutartyje numatytų draudimų, neleidžiančių teisėtai trečiajam asmeniui įgyti valdomo pagrindinio daikto vaisius ar produkciją. Egzistuojant šių išdėstytų sąlygų visetui, atskyrimas pakeičia įprastą nuosavybės teisės įgijimo pagrindą – prijungimą. Priešingu atveju, bent vienai iš išdėstytų sąlygų neegzistuojant, taikomas prijungimas kaip pagrindas naujos nuosavybės teisės įgijimui.

Dar vienas nuosavybės teisės įgijimo pagrindas yra svetimo turto savarankiškas perėmimas, kuris teisės doktrinoje klasifikuojamas pagal įgyjantį subjektą (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 268 psl.). Savarankiško perėmimo pagrindais nuosavybės teisę gali įgyti tiek valstybė (viešasis perėmimas), tiek privatus asmenys (privatusis perėmimas). Viešasis savarankiško perėmimo atvejis susiklosto tuo atveju, kai jau atitinkamam subjektui (savininkui) priklausęs nuosavybės teisės objektas pereina valstybės nuosavybėn. Konkretų valstybės nuosavybės teisės įgijimą išsamiai reglamentuoja įstatymai bei kiti teisės aktai. Pavyzdžiui, daikto paėmimas visuomenės poreikiams (ekspropriacija) yra reglamentuojamas tarptautiniuose teisės aktuose¹⁵. Lietuvos Respublikoje turto priverstinis perėmimas valstybės nuosavybėn yra reglamentuotas Konstitucijos 23 straipsnio 3 dalyje¹⁶

¹⁵ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, konkrečiai, 1-ojo protokolo 1 straipsnyje numatyta, kad kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tik įstatymo nustatytais sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais.

¹⁶ Konstitucijos 23 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama.

bei CK 4.93 straipsnyje¹⁷. Taip pat, kaip žinoma, valstybė perimti nuosavybės teisės objektus iš privataus subjekto gali ir juos konfiskuodama. Turto konfiskavimas yra sąlygotas aiškos, įstatyme apibrėžtos priežasties (lot. *causa*) – dėl turto savininko asmens neteisėtos veikos¹⁸. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 29 straipsnyje, *inter alia*, paaiškinama, kad turto konfiskavimas – tai priverstinis neatlygintinas konfiskuotino bet kokio pavidalo turto, esančio pas pažeidėją ar kitus asmenis, paėmimas valstybės nuosavybėn. Taigi, turto konfiskavimas yra aiškiai apibrėžtas, įstatymų ribojamas ir reguliuojamas valstybės nuosavybės teisės įgijimo pagrindas. Be aptartų dviejų atvejų, egzistuoja ir kiti nuosavybės teisės perėmimo valstybės nuosavybėn pagrindai, kurie šiame rašto darbe plačiau nebus aptariami ir detaliam analizuojami¹⁹.

Privatų asmenų svetimo turto perėmimui skiriami du atvejai – sąžiningo įgijėjo nuosavybės teisės įgijimas ir įgyjamoji senatis. Šiais abiem atvejais sukuriamas naujas nuosavybės teisės turinys, nepaisant to, kad daiktas jau yra priklausęs ankstesniam savininkui. Pirmasis nuosavybės teisės įgijimo atvejis yra kildinamas iš sąžiningam įgijėjui suteikiamos teisinės apsaugos, kuri yra numatyta CK. Šiuo institutu siekiama protingos savininko ir kitų asmenų teisėtų interesų pusiausvyros, civilinės apyvartos saugumo ir stabilumo. Priešingu atveju bet kuris asmuo, sąžiningai įgijęs daiktinę teisę, neturėtų garantijų, kad ji pagal savininko ieškinį nebus atimta (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-577/2012). Teismui nustatčius visas sąžiningam teisėtam įgijimui reikalingas sąlygas, *inter alia*, konstatavus įgijėjo sąžiningumą, vindikacinis ieškinys būtų atmetamas ir sąžiningas įgijėjas būtų perėmęs svetimą nuosavybės teisę pirminiu nuosavybės teisių įgijimo pagrindu. Panašus yra ir kito privataus perėmimo atvejo – įgyjamosios senaties (lot. *usucapio*) – veikimo principas. Esant įgyjamosios senaties sąlygų, išplėtotų teismų praktikoje, visumai²⁰, sąžiningas įgijėjas (valdytojas) bus laikomas naujuoju turto savininku. Visgi, sąžiningumas kaip vienas esminių kriterijų kelia nemažai problematikos praktikoje. Neretu atveju, ši sąlyga

¹⁷ CK 4.93 straipsnio 2 dalies 1 punktas numato, kad niekas neturi teisės paimti iš savininko nuosavybę prievarta, išskyrus įstatymų numatytus atvejus. To paties straipsnio 3 dalyje numatyta, kad nuosavybė visuomenės poreikiams gali būti paimama tik teisingai atlyginant.

¹⁸ Priklausomai nuo priežasties pobūdžio, t. y. neteisėtos veikos kilmės, konfiskavimas gali vykti baudžiamosios, administracinės arba civilinės teisės normų nustatytais pagrindais bei tvarka.

¹⁹ Be plačiau aptartų egzistuoja rekvizicija bei turto nacionalizacija.

²⁰ Teismų praktikoje nustatytos šios sąlygos: 1) valdytojas nėra daikto savininkas; 2) daiktas nėra valstybės ar savivaldybės nuosavybė ir nėra įregistruotas viešame registre kito asmens (ne valdytojo) vardu (CK 4.69 straipsnio 3 dalis); 3) asmuo, sąžiningai įgijęs daiktą, jį sąžiningai valdo visą valdymo laiką; 4) visą valdymo laiką daiktas buvo valdomas teisėtai; 5) visą valdymo laiką daiktas buvo valdomas atvirai; 6) daiktas valdomas nepertraukiamai; 7) visą valdymo laiką daiktas buvo valdomas kaip savas ir įgijėjas buvo įsitikinęs, kad kiti asmenys neturi daugiau teisių už jį į valdomą daiktą; 8) valdymas tęsėsi ne mažiau kaip dešimt metų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje Nr. e3K-3-71-916/2023).

realybėje bus neįgyvendinama. Pavyzdžiui, skaitmeninis turtas gali būti technologiniais sprendimais priskirtas savininkui, todėl įgijėjas, net ir įgyvendinęs visas kitas sąlygas, negalės pasinaudoti šiuo nuosavybės teisės įgijimo pagrindu.

Taigi, darytina išvada, kad, kad pirminiai nuosavybės teisės įgijimo pagrindai, remiantis teisės doktrina, skiriami į penkias grupes: 1) turto užvaldymą; 2) turto sukūrimą; 3) prijungimą; 4) atskyrimą; 5) savarankišką svetimo turto perėmimą. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta šiame rašto darbo skyriuje, akivaizdu, kad šių įgijimo pagrindų taikymas nematerialiam turtui gali būti komplikuoatas ar tam tikrais atvejais netgi neįmanomas. Dėl šios priežasties toliau šiame rašto darbe bus tiriamos atskiros nematerialaus turto kategorijos ir jų pirmasis patekimas į civilinę apyvartą.

3. Nematerialus turtas kaip nuosavybės teisės objektas

Tiek pirminiais, tiek išvestiniais pagrindais nuosavybės teise įgyjamas turtas, visų pirma, turi būti turtas ekonomine prasme, t. y. turintis piniginę vertę jo savininkui. Ekonominis kriterijus svarbus, kadangi turtu bendrąja prasme gali būti laikomi ir nesančios civilinėje apyvartoje (nedisponuojamos) vertybės tokios kaip sveikata ar gyvybė. Nuosavybės teisės objektas turi būti įmanomas įvertinti ir išreikšti pinigine išraiška, tačiau nėra svarbus daikto pavidalas. CK 4.38 straipsnyje numatyta, kad nuosavybės teisės objektu gali būti bet kokie daiktai ir kitas turtas. Tai reiškia, kad pagrindiniame Lietuvos Respublikos civilinę apyvartą reguliuojančiame įstatyme nėra numatytas nuosavybės teisės objekto pavidalas, ribojantis, pavyzdžiui, nuosavybės teisės įgijimą į nematerialius daiktus. Toks plečiamasis nuosavybės teisės objekto sąvokos aiškinimas yra neišvengiamas technologiškai modernėjančioje visuomenėje. Kaip teigiama profesoriaus Alvin Hoi-Chun Hung, teisinis pragmatizmas neatlaiko naujųjų instrumentų, tokių kaip kriptovaliutos, virtualaus turto įtakos. Teorinės abstrakcijos turi būti keičiamos orientacija į rezultatą bei siekiamybę veiksmingai spręsti besikeičiančius visuomenės poreikius ir lūkesčius (Hoi-Chun Hung, 2024). Daugumoje pasaulio valstybių, įskaitant Lietuvos Respubliką, yra vadovaujamosi šiuo aiškinimu ir nuosavybės teisės objektais pripažįstamas bet kokio pavidalo turtas, turintis ekonominę vertę²¹. Pavyzdžiui, Austrijos civiliniame kodekse įtvirtinta paties daikto plačioji sąvoka, nurodant, kad viskas, kas nėra asmuo ir tarnauja žmonių reikmėms, teisine prasme vadinama daiktu²². Kitaip tariant, „kito turto“ sąvoka nėra siaurai apibrėžiama teisės doktrinoje ir neturi aiškių ribų. Nematerialiu turtu gali būti laikomi įvairiausi objektai, atitinkantys tam tikrus kriterijus. Šiame rašto darbe bus išskiriami minėtieji nematerialaus turto kriterijai ir aptariamos gausiausios šiomis dienomis apyvartoje egzistuojančio nematerialaus turto grupės.

²¹ Kai kuriose valstybėse, pavyzdžiui, Kinijoje, kriptoturtas vis dar nėra pripažintas lygiaverčiu nuosavybės teisės objektu kaip kiti materialūs ar nematerialūs objektai, pavyzdžiui, intelektinės nuosavybės teisės.

²² Austrijos civilinio kodekso 2 dalis, 285 straipsnis.

3.1. Nematerialaus turto sąvoka ir požymiai

Nematerialaus turto sąvoka aptinkama jau seniausiuose romėnų teisės šaltiniuose. Gera žinoma romėnų teisininko Gajaus turtas pagal savo pavidalą yra skirstomas į materialųjį (lot. *res corporales*) ir nematerialųjį (lot. *res incorporales*) (Vėlyvis *et al.*, 2012, p. 111). Nematerialūs daiktai minėtose Gajaus institucijose apibrėžiami kaip susiję su tam tikromis teisėmis, prievolėmis. Pateikiami ir nematerialių objektų pavyzdžiai, t. y. uzufrukto teisė, servitutai. Kitaip tariant, sąvoka „*res*“ (daiktai) jau romėnų teisėje apėmė ne tik materialius daiktus, bet ir turtą kaip visumą bei į jo sudėtį įeinančias turtines teises (Nekrošius *et al.*, 1999, p. 99). Gajaus institucijose, be kita ko, paaiškinama, kad materialūs daiktai yra tie, prie kurių galima prisiliesti, kaip antai auksas, drabužis ir kita daugybė daiktų. Tuo tarpu nematerialūs daiktai yra tie, prie kurių prisiliesti neįmanoma (Vėlyvis *et al.*, 2012, p. 113). Taigi, iš vieno seniausiųjų romėnų teisės šaltinio jau galima kildinti pirmąjį nematerialaus turto požymį – neapčiuopiamumą fizine prasme. Visgi, reikėtų atkreipti dėmesį, kad nematerialūs daiktai yra nepastebimi realiame pasaulyje, nebent jiems yra dirbtinai suteikta fizinė forma, įrodanti turto egzistavimą arba kuriems išvysti naudojamos specialiosios techninės priemonės. Pavyzdžiui, piniginių reikalavimo teisė (nematerialus nuosavybės teisės objektas) gali būti išreikšta banknotu (pinigais), vertybiniais popieriais, kurie bus įprastais materialią išraišką turinčiais objektais ir kuriuos be jokių specialių prietaisų bus galima apčiuopti. Tokiu būdu iš esmės nematerialus objektas įgyja fizinį pavidalą, yra sudaiktinamas (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 110). Kitas nematerialaus turto vaizdavimo bei simuliacinio apčiuopiamumo regimybės sukūrimo būdas – šiuolaikinės technologijos. Pavyzdžiui, metavisatoje²³ esantys objektai, gali būti matomi ir paliečiami, pasitelkiant specialius prietaisus (*inter alia*, virtualios realybės akiniai, *haptic* kostiumus, kitus įrankius, specialiąsias pirštines) (Kang, 2023, p. 1648). Taigi, darytina išvada, kad pirmasis skiriantis nematerialaus turto kriterijus negali būti kategoriškai nurodomas kaip galimybė liesti (Nekrošius *et al.*, 1999, p. 100). Nors pats nematerialus objektas savaime neegzistuoja fizine forma, tačiau, naudojant šiuolaikines pažangiąsias technologijas, gali būti sukuriamas net fizine forma neegzistuojančio objekto apčiuopiamumo regimybė. Šio darbo autorės nuomone, atsižvelgiant į besivystančias technologijas, tiksliau būtų išskirti kaip kriterijų – objekto egzistavimą nematerialiame pasaulyje. Materialus turtas visuomet turės fizinę išraišką tik realiame pasaulyje, todėl jį lengvai galėsime laikyti rankoje, paliesti, perkelti.

²³ Terminas „metavisata“ (angl. *metaverse*) yra mokslinės fantastikos autoriaus Nealo Stevensonso (Neal Stephenson) 1992 m. sukurtas terminas, apibūdinantis virtualią erdvę, analogišką fizinei erdvei, kurioje gyvename.

Tuo tarpu jeigu objekto vertė atspindi ne materialiam pavidale, o, pavyzdžiui, simuliacijoje, tuomet galime laikyti, jog turtas yra nematerialus. Be to, nematerialus turtas, neturintis kūniškumo, skirsis nuo materialaus turto tuo, kad šis turtas negalės tenkinti žmogaus vartojimo poreikių materialiam pasaulyje, o tenkins tik apyvartos procedūrų poreikius (Mikelėnas, 2020, p. 43).

Su prieš tai aptartu kriterijumi susijęs ir antrasis nematerialaus turto bruožas – valdymo įgijimas. CK 4.1 straipsnyje nurodyta, kad daiktais laikomi iš gamtos pasisavinti arba gamybos procese sukurti materialaus pasaulio dalykai. Tačiau, kaip minėta anksčiau, nuosavybės teisės objektais gali būti ne tik daiktai, bet ir kitas turtas, todėl turi būti pripažįstamas ir nematerialiojo turto, kurį taip pat galima kontroliuoti, valdymas (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 200). Siekiant įgyti nuosavybės teisės suteikiamą *erga omnes* apsaugą, nematerialus objektas turi būti kažkokiu būdu susietas su savininku – turi būti valdomas konkretaus asmens ar asmenų grupės. Valdytojas turi „iškelti savo vėliavą virš turto“ taip, kad teismui ir visiems kitiems būtų aiškios savininko pretenzijos į turimą turtą (Marinotti, 2022, p. 18). Kitaip tariant, tretieji asmenys turi žinoti kieno teisės pasisavindami ar naudodami turtą jie pažeidžia. Kitu atveju, turtas bus laikomas bešeimininkiu²⁴. Susiejimas su savininku ir valdymo išviešinimas gali įvykti įvairias būdais, pavyzdžiui, objektas gali būti susietas teisiniu ryšiu arba susietas faktiškai. Pastarasis susiejimas būdingas materialiams kilnojamiesiems objektams. Akivaizdu, kad jeigu asmuo faktiškai valdo kilnojamąjį daiktą, jis juo gali ir naudotis bei jį veikti pagal savo valią, o svarbiausia – netgi disponuoti kilnojamuoju daiktu. Tam visiškai užtenka fizinio daikto valdymo fakto, t. y. pats kilnojamojo daikto valdymo faktas, trečiųjų asmenų akimis, yra teisės disponuoti daiktu patvirtinimas (Birštonas, 2013, p. 534). Pavyzdžiui, auksinis papuošalas susiejamas su asmeniu, kuris jį dėvi, baldas susiejamas su asmeniu, kurio namuose jis naudojamas. Kilnojamųjų daiktų susiejimo su savininku (valdymo įgijimo būdus) reglamentuoja CK 4.28 straipsnyje įtvirtintas nebaigtinis sąrašas. Tuo tarpu teisiniu ryšiu objektai su savininku susiejami tais atvejais, kai objektas yra arba nekilnojamas, arba neturi fizinės išraiškos (nematerialus turtas). Tokiu atveju valdymas gali būti išviešinamas per privalomąją teisinę registraciją. CK 4.253 straipsnyje numatyti objektai, kurie turi būti registruojami (išviešinami) viešajame registre²⁵. Registruotiniais objektais, *inter alia*, yra visas nekilnojamas turtas, ribotosios daiktinės teisės, pramoninė nuosavybė. Pažymėtina, kad

²⁴ CK 4.57 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad bešeimininkiu daiktu laikomas daiktas, kuris neturi savininko arba kurio savininkas nežinomas.

²⁵ Registruojami daiktai – nekilnojamieji daiktai ir pagal prigimtį kilnojamieji daiktai, kurie yra suformuoti įstatymo nustatyta tvarka ir kurių įgijimo ir perdavimo pagrindų registravimą nustato teisės aktai (CK 4.253 str. 1 d.). Šio straipsnio 1 dalyje nurodyti daiktai, teisių į juos suvaržymai, daiktinės teisės, o įstatymų numatytais atvejais – ir juridiniai faktai, turi būti registruojami viešame registre (CK 4.253 str. 2 d.).

registruotini pagal viešąją teisę gali būti ir kai kurie kilnojamieji daiktai, pavyzdžiui, transporto priemonės²⁶. Registracija minėtaisiais atvejais reikalinga, kadangi vien pagal faktinę turto buvimo vietą neįmanoma nustatyti tikrojo turto savininko. Svarbu pažymėti, kad fizinę formą turinčios turtinės teisės, pavyzdžiui, pinigai ar vekselis bus įmanomos priskirti savininkui ir pagal faktinį turėjimą. Todėl akivaizdu, kad kitokia sąsaja, ne vien faktinė, bus visais atvejais reikalinga jokios materialios fizinės išraiškos (formos) neturintiems objektams. Tai reiškia, kad tiek ribotosios daiktinės teisės (*inter alia*, servitutas, uzufruktas, hipoteka), tiek skaitmeninis ar kitas turtas turi būti kitokiais būdais (ne faktiniu turėjimu) susietas su konkrečiu savininku. Vienas iš teisinių sąsajos būdų, kaip minėta, yra valdymo išviešinimas – registracija. Kitais sąsajos būdais gali būti, pavyzdžiui, blokų grandinės technologija (*angl. blockchain*), kurioje registruojama turto kilmė (Paulavičius, 2021). Pastaroji technologija įprastai naudojama būtent skaitmeninio, virtualioje erdvėje egzistuojančio turto susiejimui su jo savininku. Taip pat verta paminėti ir kitus modernius pavyzdžius, tokius kaip privatūs kriptografiniai raktai, suteikiantys prieigą prie skaitmeninio turto (The use of DLT, 2021). Iš to, kas išdėstyta, akivaizdu, kad galimybės įgyti turto titulinį²⁷ valdymą negalima aiškinti siaurai, mąstant vien apie tipinius turto registracijos viešame registre ar faktinio turėjimo atvejus. Tol, kol apie savininko titulinį valdymą yra pranešama (bet kokiais būdais) ir jis gali būti atpažįstamas pagal kontekstą, valdymas atlieka savo darbą perduodant *in rem* turtines pretenzijas (Marinotti, 2022, p. 18). Taigi, nematerialus turtas, neturintis materialios išraiškos realiame pasaulyje, gali būti įmanomas pasisavinti įvairiais būdais. Moderniosios technologijos, tokios kaip minėtoji blokų grandinė, lemia kur kas platesnes galimybes savininko valdymo objekto atžvilgiu išviešinimui.

Galiausiai, be viso to, kas nurodyta, galima skirti ir trečiąjį nematerialaus turto kriterijų, kuris jau buvo minėtas anksčiau. Tai bendrasis turto bruožas – ekonominė vertė. Kaip teigiama teisės doktrinoje, ekonominę vertę turi tik riboti ištekliai, kurie gali būti naudingai panaudoti žmogaus veikloje, tenkinant jo poreikius (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 108). Turtu galime pripažinti ir kitus vertingus nematerialius objektus, pavyzdžiui, teisę kvėpuoti grynu oru, teisę į gyvybę, sveikatą, laisvę, garbę bei orumą. Neįmanoma paneigti šių prigimtinių teisių svarbos, kurių apsauga yra kiekvienos teisinės valstybės tikslas²⁸. Visgi, minėtosios teisės, nors ir turi moralinę vertę bei yra saugomos, tačiau jos negali būti

²⁶ Motorinių transporto priemonių ir jų priekabų registravimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2001 m. gegužės 25 d. įsakymu nr. 260 (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2014 m. birželio 30 d. įsakymo nr. 1V-445 redakcija). Valstybės žinios, 2001-06-06, nr. 48-1683.

²⁷ Titulinis valdymas yra pagrįstas plačiausia įmanoma civiline teise į turtą – nuosavybės teise (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 202).

²⁸ Konstitucijos 18 straipsnyje nustatyta, kad žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės.

suvokiamos kaip ekonomiškai vertingos. Minėtosios teisės ir laisvės užtikrinamos kiekvienam asmeniui, todėl šių teisių ir laisvių „ištekliai“ yra neriboti. Turto kriterijaus esmė slypi pagrindinėje ekonomikos mokslo problemoje – konflikto tarp neribotų žmonių poreikių ir ribotų išteklių. Jeigu ištekliai nebūtų riboti, galima būtų gaminti ir vartoti bet kokios gėrybės bet kokį kiekį. Tuo tarpu, esant išteklių stygiui, tenka rinktis – mainyti turimus išteklius į poreikius. Pasirinkimo būtinybė reiškia, kad kažko tenka atsisakyti, t. y. kiekvienas pasirinkimas turi savo kainą (Klimasauskienė, 2010). Mokėtina kaina už įgyjamą turtą gali būti įvairių formų: žmogaus laikas, intelektas, fizinė jėga, kitos gėrybės (turtas). Jeigu siekiant įgyti nematerialų turtą, pavyzdžiui, namą metavisatoje, turime sumokėti atitinkamą kainą, pavyzdžiui, sumą, išreikštą kriptovaliuta, toks objektas neabejotinai bus laikomas turinčiu ekonominę vertę. Priešingu atveju, jeigu objektas įgyjamas neįvykus jokiems mainams, toks materialus ar nematerialus objektas dažniausiai nebus laikomas turtu.

Taigi, darytina išvada, kad nematerialus turtas egzistuos tik esant šių aplinkybių visumai: 1) objektas yra išreikštas nematerialiame pasaulyje, nepriklausomai nuo suteikiamos fizinės formos realiame pasaulyje; 2) objektas, neturintis fizinės formos realiame pasaulyje, yra valdomas konkretaus savininko; 3) objektas turi kainą (ekonominę vertę).

3.1. Nematerialių objektų rūšys

Nematerialus turtas užima didelę dalį šių dienų civilinėje apyvartoje cirkuliuojančių nuosavybės teisės objektų. Dalis nematerialaus turto yra sukuriami kaip žmogaus intelektualinės veiklos rezultatas, dalis yra prijungiami prie jau egzistuojančių technologinių sprendimų. Dėl nematerialaus turto įvairovės ir gausos tikslinga kai kuriuos dažniausiai aptinkamus materialios išraiškos neturinčius objektus skirstyti į grupes pagal esminius bruožus ir atitinkamai vėliau išanalizuoti jiems taikomus pirminius nuosavybės teisės įgijimo pagrindus.

Pagal nematerialaus turto prigimtį, esminius bruožus, teisės doktrinoje skirtinos šios nematerialaus turto grupės: 1) finansinis turtas; 2) turtinės teisės; 3) skaitmeninis turtas. Kaip minėta anksčiau, nei CK, nei joks kitas teisės aktas nepateikia baigtinio CK 4.38 straipsnyje nurodyto „kito turto“ sąrašo. Toks *numerus clausus* sąrašo nebuvimas yra absoliučiai logiškas, kadangi dėl modernėjančios, dinamiškos rinkos yra neįmanoma apibrėžti visų galimų ir įmanomų turto egzistavimo formų.

Finansinis turtas yra viena gausiausių nematerialaus turto formų ekonominėje rinkoje, galintis egzistuoti įvairiuose pavidaluose. Doktrinoje finansiniam turtui priskirtini pinigai, esantys teisėta atsiskaitymo priemone, banko indėliai, komercinių bankų paskolos, vertybiniai popieriai, tam tikros finansinio reikalavimo teisės (Didžiulis, 2012, p. 82). Visa tai, kas išvardyta, bendruoju požiūriu yra vieno asmens likvidūs turtiniai reikalavimai kitam asmeniui. Pavyzdžiui, kreditoriaus reikalavimo teisė skolininkui, klientų, pasidėjusių indėlių, reikalavimas į komercinį banką, vertybinio popieriaus turėtojo reikalavimas į emitentą. Šios išvardytos reikalavimo teisės iš pirmo žvilgsnio gali būti klaidingai siejamos išimtinai tik su prievolių teise, kadangi reikalavimo teisės institutas iš esmės atitinka CK 6.1 straipsnyje įtvirtintą prievolės sampratą. Visgi, pažymėtina, kad prievolinės teisės teikiama apsauga pernelyg apsunkintų finansinio turto apyvartą, kadangi tokiu atveju būtų taikomos CK šeštojoje knygoje nustatytos sąlygos, pavyzdžiui, reikalavimo teisės perleidimui (CK 6.101 straipsnis), skolininko apsaugai prieš naująjį kreditorių (CK 6.107 straipsnis) ir kitos laisvą šių teisių judėjimą apsunkinančios normos. Dėl šios priežasties kai kurios reikalavimo teisės yra dirbtinai sudaiktintos, t. y. inkorporuotos į apyvartinį instrumentą (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 109). Taip finansiniai reikalavimai yra paverčiami daiktinės teisės objektais ir gali būti įgyjami tiek pirminiais, tiek išvestiniais pagrindais (perleidžiant objektą). Pavyzdžiui, juk perduodant kaimynui 100 EUR banknotą (sudaiktintą reikalavimo teisę į banką) nėra būtina gauti skolininko (banko) sutikimą, įgyvendinti pranešimo (CK 6.109 straipsnis) ir kitas pareigas. Instrumentalizuota reikalavimo teisė (pinigai ar vertybiniai popieriai) paprasčiausiai leidžia šį turtą įgyti ir perleisti patogiau, elementariu perdavimo būdu (lot. *traditio*) (CK 4.48 – 4.49 straipsniai), be to, toks perleidimas sustiprinamas sąžiningo įgijėjo apsaugos normomis (CK 4.96 straipsnis) (Didžiulis, 2012, p. 83). Visgi, pažymėtina, kad kitas nematerialus finansinis turtas dalyvauja civilinėje apyvartoje grynąja forma, t. y. kaip piniginės reikalavimo teisės. Šios grynosios (natūralios) reikalavimo teisės yra, *inter alia*, žalą patyrusio asmens teisė į nuostolių atlyginimą, banko sąskaitos turėtojo reikalavimo teisė į komercinį banką.

Nematerialiuoju turtu laikytinos ir turtinės reikalavimo teisės, nesusijusios su prieš tai aptartomis piniginėmis prievolėmis. Reikalavimo teisė, kaip ir bet koks kitas turtas, yra privačios nuosavybės teisės objektas (Mikelėnas, 2020, p. 44). Be abejonės, turtinės reikalavimo teisės, įgyjamos pirminiais nuosavybės teisės įgijimo pagrindais, privalo atitikti visus anksčiau minėtuosius nematerialaus turto požymius, t. y. egzistuoti ir be materialaus (apčiuopiamo) pavidalo, priklausyti konkrečiam teisės turėtojui ar turėtojams ir suteikti jam tam tikrą ekonominę vertę. Ypač svarbu akcentuoti, jog turtinė teisė, siekiant ją priskirti prie pastarojo apibrėžimo, turi kurti ekonominę naudą jos turėtojui, o ne

priešingai sunkinti jos turėtojo ekonominę padėtį. Pavyzdžiui, ekonominės vertės neturi skolos jos turėtojui, kadangi jos nėra jam ekonomiškai naudingos (Didžiulis, 2012, p. 42).

Be kita ko, prie nematerialaus turto priskiriamas ir skaitmeninis turtas. Skaitmeninio turto reikšmė ypatingai išryškėjo šiomis dienomis, kai moderniosios technologijos, tokios kaip internetas, socialiniai tinklai, kompiuteriniai žaidimai, užima vis didesnę dalį žmogaus kasdienybėje ir tuo pačiu civilinėje apyvartoje. Skaitmeninio turto įvedimui į teisinę sistemą jau yra imtasi iniciatyvų ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu mastu. Vienas iš pavyzdžių yra minkštosios teisės šaltinis (angl. *soft law*) – Tarptautinio privatinės teisės unifikavimo instituto (UNIDROIT) 2023 m. paskelbti skaitmeninio turto ir privatinės teisės principai (toliau – UNIDROIT principai), kuriuose nustatytos taisyklės skaitmeninio turto saugojimui, perdavimui, perleidimui. UNIDROIT principuose yra pateikiama skaitmeninio turto apibrėžtis, kuri ganėtinai paprastai apibūdinama kaip: elektroniniai įrašai, kuriuos galima kontroliuoti. Iš esmės šiame apibrėžime atsispindi du nematerialiam turtui būdingi bruožai – egzistavimas skaitmenine forma ir kontrolės įgijimo įmanomumas. Be abejonės, akivaizdu, kad, siekiant elektroninius įrašus laikyti turtu, bus svarbus ir trečiasis elementas – ekonominė vertė. Būtent pastarasis turtui būdingas bruožas leis atriboti ekonominės vertės neturinčius elementus, pavyzdžiui, pavienius įrašus socialinėje medijoje, asmeninius elektroninius susirašinėjimus, nuo analizuojamo skaitmeninio turto sąvokos. Iš to, kas išdėstyta, akivaizdu, kad skaitmeninis turtas iš esmės yra skaitmenoje įrašyti ekonomiškai vertingi objektai, kuriuos galime kontroliuoti virtualioje erdvėje (Didžiulis, 2024).

Taigi, skirtinos kelios šiuo metu gausiausios nematerialaus turto grupės: finansinis turtas, turtinės teisės bei skaitmeninis turtas. Skaitmeninio turto pripažinimas savarankišku daiktinių teisių objektu šiandien jau yra būtinybė, nes šis turtas dalyvauja civilinėje apyvartoje ir net formuoja atitinkamas skaitmenines rinkas, todėl šiems ekonominiams santykiams būtina suteikti adekvačią teisinę formą (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 124). Dėl šių priežasčių, atitinkamai, svarbu analizuoti ir šiems moderniems daiktinės teisės objektams taikytinus pirminius nuosavybės teisės įgijimo pagrindus.

4. Nematerialaus turto įgijimas pagal pirminius nuosavybės teisės įgijimo pagrindus

Kaip išdėstyta anksčiau, nuosavybės teisės objektais šiomis dienomis yra ne tik materialaus pasaulio dalykai, bet ir sudėtingose, pavyzdžiui, blokų grandinių platformose egzistuojantis turtas. Ši naujoji ekonominė realybė kelia nemažai klausimų dėl esamų teisės normų taikymo bei aiškinimo nuosavybės teisės įgijimo kontekste. Nuosavybės teisiniai santykiai, kaip žinia, yra kiekvienos kapitalistinės valstybės pamatas, o šiems santykiams reguliuoti yra pasitelkiama teisė, kaip vienas iš didžiausių įtaką turinčių socialinių reguliatorių (Vaišvila, 2009). Doktrinoje teigiama, kad kiekvienoje teisinėje sistemoje turi būti aiškiai žinomi trys aspektai: 1) į kokius objektus nuosavybės teisės gali būti įgyjamos; 2) kas gali įgyti minėtąsias nuosavybės teises, ir 3) kokias galias nuosavybės teisė suteikia jos turėtojui (von Bar, 2023, p. 93). Būtent detali objektų įgijimo pirminiais pagrindais analizė leidžia atsakyti į minėtuosius klausimus.

Civilinė apyvarta yra dinamiška dėl technologinės pažangos, atsirandančių naujų turto formų, kurios aptartos aukščiau. Dideli ekonominiai, technologiniai ir socialiniai pokyčiai nulėmė, kad nuosavybės teisės objektas nebegali būti siejamas vien tik su materialiais daiktais (Mikelėnas, 2020, p. 16). Taigi, atsižvelgiant į šį pliuralistinį požiūrį, aktualu išnagrinėti, kokiais pagrindais nematerialus turtas patenka į cirkuliuojančią civilinę apyvertą, t. y. kaip jis yra įgyjamas pirmąjį kartą. Pažymėtina, kad, skirtingai nei materialaus turto, nematerialių objektų patekimas į rinką yra miglotas, stokojantis apibrėžtumo. Kitaip tariant, nematerialaus turto atsiradimo procesas realiame yra pasaulyje nematomas, nėra natūralus, jis yra įsivaizduojamas – iliuzija. Siekiant suteikti nematerialaus turto įgijimui apibrėžtumo ir nustatyti, ar objektas pateko į civilinę apyvertą, reikalinga detali pirminių įgijimo pagrindų analizė, atskirai vertinant pavienius nematerialius objektus. Toliau šiame rašto darbe bus siekiama atsakyti į klausimus, *inter alia*, ar skaitmeninis turtas yra žmogaus kūrybos rezultatas, o gal tik kompiuterinės programos vaisius? Ar gali būti užvaldomos intelektinės nuosavybės teisės? Atsakymams pateikti bus kaip pavyzdžiai pasirenkami konkretūs nematerialūs objektai ir analizuojamas jų pirmasis patekimas į civilinę apyvertą.

4.1. Sukūrimo pagrindu įgyjami nematerialaus turto objektai

Sukūrimas, kaip išdėstyta anksčiau, yra ganėtinai retas materialių objektų pirminio įgijimo pagrindas. Visų pirma, sukurtas nuosavybės teisės objektas turi būti techniškai ir funkciškai nesusijęs su jokių kitų pagrindiniu daiktu. Be to, daikto gamybos procese neturi dominuoti kito daikto, pavyzdžiui, minėtųjų staklių, darbo rezultatas. Todėl, dažniausiai sukūrimo pagrindu įgyjamais materialiaame pasaulyje laikytini žmogaus rankų arba intelektinės veiklos rezultatai (produktai). Akivaizdu, kad nematerialaus turto atžvilgiu rankų darbas, kaip turto įgijimo sukūrimo pagrindu atvejis, bus eliminuojamas, kadangi, kaip minėta anksčiau, nematerialaus turto vertė slypi nematerialioje formoje. Tuo tarpu intelektinė veikla šiame rašto darbe suprantama pačia plačiausia prasme, apimanti kūrybinę veiklą, technologinę kūrybą, programavimą, projektavimą ar kitas veiklas, kurių procese sukuriamas nematerialus turtas. Visgi, svarbu paminėti, kad be intelektinės veiklos teisės doktrinoje nurodoma, kad nematerialus turtas gali būti sukuriamas ir sandorio sudarymo būdu (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 246). Taigi, apibendrinant, nematerialus turtas sukūrimo pagrindu gali būti įgyjamas šiais būdais (veiksmais): a) intelektinės veiklos procese; b) sudarant sandorius.

Minėtieji nematerialaus turto įgijimo būdai bus svarbūs siekiant toliau šiame rašto darbo skyriuje atskleisti, koks nematerialus turtas ir koku būdu yra sukuriamas ir įgyjamas būtent pirminiu sukūrimo pagrindu. Analizuojant atskirų kategorijų turto (finansinio turto, turtinių teisių ir skaitmeninio turto) pirminį įgijimą sukūrimo pagrindu bus pasirenkami konkretūs pavyzdžiai ir analizuojamas jų atsiradimo procesas.

4.1.1. Finansinis turtas

Pradedant nuo pirmosios aptariamąs nematerialaus turto rūšies – finansinio turto – pažymėtina, kad būtent ši turto kategorija yra akivaizdus sukūrimo, kaip nuosavybės teisės įgijimo pagrindo, pavyzdys. Visgi, siekiant išsamiai išanalizuoti, kaip finansinis turtas yra įgyjamas aptariamam sukūrimo pagrindu, reikalinga skirti finansinį turtą į smulkesnes rūšis.

Finansinis turtas, kaip nematerialaus turto kategorija, egzistuoja ir kasacinio teismo praktikoje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad pinigai, piniginio reikalavimo teisės ir finansinės priemonės yra finansinio turto rūšys (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-470/2013). Be to, kad minėtoje byloje teismas nagrinėdamas investuotojui priklausančio finansinio

turto nuosavybės teisės klausimą, patvirtino, kad, finansinis turtas patenka į CK 4.38 straipsnyje nurodytą “kito turto” kategoriją, kasacinis teismas finansinį turtą suskirstė į smulkesnes grupes: pinigus, piniginio reikalavimo teises (pinigines prievoles) ir finansines priemones. Analogiškas finansinio turto skirstymas pateikiamas ir teisės doktrinoje. A. Smaliukas, apibendrinamas Lietuvos Respublikoje galiojantį teisinį reglamentavimą, prieina prie išvados, kad finansiniu turtu laikytini pinigai, vertybiniai popieriai ir piniginės prievolės (Smaliukas *et al.*, 2009). Nors, kaip minėta, visos šios finansinio turto rūšys yra daugiau ar mažiau artimos prievolinių reikalavimo teisės apibrėžimui, tačiau dėl tam tikro specifiškumo, suteiktos formos, viešosios teisės reglamentavimo jos yra skaidomos į atskiras grupes.

Kiekviena iš minėtųjų trijų finansinio turto kategorijų bus aptariama siekiant nustatyti, kaip pinigai, vertybiniai popieriai ir piniginės prievolės pirmą kartą patenka į civilinę apyvartą.

4.1.1.1. Pinigai

Viena dažniausiai aptinkamų kasdieniniame kiekvieno asmens gyvenime atsiskaitymo priemonių yra pinigai. CK 1.100 straipsnis nurodo, kad pinigai, kaip civilinių teisių objektai – tai Lietuvos banko išleidžiami banknotai, monetos ir lėšos sąskaitose, kitų valstybių išleidžiami banko bilietai, valstybės išdo bilietai, monetos ir lėšos sąskaitose, esantys teisėta atsiskaitymo priemonė. Nors, kaip minėta anksčiau, pinigai yra tik dirbtinai reikalavimo teisei suteikta materialinė forma, tačiau dėl savo specifiškumo pinigams yra skirtina atskira finansinio turto kategorija.

Pinigų kaip finansinio turto kūrėju yra laikomi bankai (centriniai bei komerciniai). Centrinis bankas turi teisę leisti savo kuriamus pinigus (Armeliūnas *et al.*, 2019, p. 25). Centrinio banko pinigai yra terminas, vartojamas apibūdinti centriniame banke laikomus indėlius ir centrinio banko į apyvartą išleistus grynuosius pinigus, nes tik centrinis bankas vienintelis gali sukurti šiuos pinigus (The Origin of Money, 2021). Todėl centrinis bankas, be abejonės, atlieka pamatinį vaidmenį, visų pirma, sukurdamas ir leisdamas į apyvartą grynuosius pinigus gyventojams bei, antra, sukurdamas centrinio banko indėlius komerciniams bankams. Pažymėtina, kad, siekiant prisitaikyti prie technologinės pažangos šiame skaitmeniniame amžiuje, centrinis bankas ateityje į apyvartą išleis dar vieną produktą – skaitmeninį eurą. Centrinio banko kruopščiai parengtas ir įdiegtas skaitmeninis euras galėtų atlikti esminį ir labai naudingą vaidmenį ir tapti tikra viešąja gėrybe, teikiančia naudą ekonomikai ir plačiajai visuomenei (Skaitmeninio euro nauda, 2024). Šis naujasis

produktas leistų gyventojams negrynuosius pinigus gauti tiesiogiai iš centrinio banko, kadangi šiuo metu tokią paslaugą kaip tarpininkai teikia komerciniai bankai.

Šiame kontekste, pažymėtina, kad pinigai yra viešosios teisės institutas, kuriuo reglamentuojama kompetencija leisti pinigus, taip pat reguliuojami valstybės finansų sistemos organizavimo klausimai (Laurinavičius, 2013, p. 108). Akivaizdu, kad šiam finansiniam turtui ypatingai didelę įtaką turi valstybinio lygio reguliavimas. Pinigai (banknotai ir monetos) turi fiksuotą nominaliąją vertę ir yra išleidžiami centrinių bankų²⁹ arba vyriausybių (Monetary and Financial Statistics Manual, 2016, p. 58). Be to, grynųjų pinigų specifiškumas pasireiškia ne vien monopolizuotu valstybės leidimu ir reguliavimu, bet taip pat ir reikalavimo teisės įgyvendinimo apribojimu. L. Didžiulis šią reikalavimo teisę (pinigus) vadina „užmigdyta“, kadangi šiuo atveju kreditorius (grynųjų pinigų turėtojas) negali tiesiogiai įgyvendinti savo reikalavimo teisės prieš skolininką (emitentą – Lietuvos banką). Todėl, jei nenustatyta kitaip, banknotuose slypinti ir sudaiktinta skolinio reikalavimo valstybei (Lietuvos bankui) teisė tiesiogiai įgyvendinta būti negali (Didžiulis, 2012, p. 87). Visgi, dėl šio apribojimo Lietuvos banko leidžiami gryniesiems pinigais savo vertės nepraranda ir CK 1.100 straipsnyje imperatyviai yra pripažįstami teisėta atsiskaitymo priemone visoje Lietuvos Respublikoje. Todėl, nors pati kreditoriaus reikalavimo teisė prieš skolininką yra apribota, tačiau valstybė, galima sakyti, sustiprina disponavimo šiuo finansiniu turtu galią, įpareigodama trečiuosius asmenis priimti prievolės vykdymą šia teisėta atsiskaitymo priemone.

Dar viena finansinio turto sukūrimo apraiška – gyventojų indėlių komerciniuose bankuose³⁰. Skirtingai nei centrinio banko pinigai, komercinio banko pinigai gali būti tik negryniesiems ir iš esmės yra banko sąskaitos balansinė vertė išreikšta oficialia valiuta (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 112). Kai komerciniai bankai kredituoja kliento banko sąskaitą (pavyzdžiui, patvirtina paskolą būstui įsigyti) juk nėra perduodami gryniesiems banknotai, o sukuriama naujos reikalavimo teisės (McLeay *et al.*, 2014, p. 16). Taigi, kredituojant klientų lėšas banko sąskaitose, komerciniai bankai gali teisėtai kurti pinigus (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 112). Pažymėtina, kad šios reikalavimo teisės įgyvendinimo būdai jau yra įvairesni. Pavyzdžiui, banko sąskaitoje esančia reikalavimo teise galima padengti skolą, išsikeisti į grynuosius pinigus, atsiskaityti su trečiaisiais asmenimis. Tokiam disponavimui, kaip ir gryniesiems pinigams, taikomos ne prievolių teisės, o daiktinės teisės normos, kurios leidžia operatyviau ir lanksčiau vykdyti šių teisių perleidimą ir kitas operacijas. Dažniausiu

²⁹ Lietuvos Respublikos centrinis bankas yra Lietuvos bankas ir būtent pastarajam yra patikėta pinigų emisijos vykdymo teisė (Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 6 straipsnis).

³⁰ Šiame rašto darbe komerciniais bankais laikomi Lietuvoje įsteigti bankai, taip pat užsienio bankų filialai ir specializuoti bankai, turintys Lietuvos banko išduodamas licencijas.

atveju negrynujų pinigų pervedimai ir kiti veiksmai atliekami be jokių apribojimų, klientui davus nurodymą komerciniam bankui. Visgi, gali būti situacijų, kai komercinis bankas taiko tam tikrus apribojimus disponavimui indėliu. Ribotas negrynujų pinigų perleidžiamumas gali pasireikšti, pavyzdžiui, atliekamų mokėjimų trečiosioms šalims per tam tikrą laikotarpį skaičiaus apribojimu, mažiausio ar didžiausio atskiro mokėjimo dydžio apribojimu (Monetary and Financial Statistics Manual, 2016).

Pažymėtina, kad naujieji finansiniai instrumentai, tokie kaip virtualios valiutos ar kiti privatūs pinigai, vis dar nėra lygiavertiškai priskiriami pinigų kategorijai. Pastarasis skaitmeninis finansinis turtas Lietuvos Respublikoje bei daugelyje kitų Europos valstybių nėra leidžiamas finansų institucijų ir nėra įstatymu įtvirtintas kaip privaloma teisėta atsiskaitymo priemonė³¹. Dėl šios priežasties virtualios valiutos įgijimas bus aptariamose žemiau, priskiriant jas prie skaitmeninio, o ne finansinio kategorijos.

4.1.1.2. Vertybiniai popieriai

Vertybinis popierius pačia bendriausia prasme gali būti įvardijamas kaip dokumentas, patvirtinantis, kad egzistuoja tam tikras piniginis, nuosavybės ar prekinis reikalavimas. Vertybiniame popieriuje dažniausiai pateikiama bendroji informacija apie reikalavimo teisę, pavyzdžiui, piniginiame vertybiniame popieriuje – obligacijoje – nurodoma palūkanų mokėjimo tvarka, skolos grąžinimo terminas. Įprastomis vertybinių popierių rūšimis yra pripažįstami vyriausybės išdo vekseliai, vyriausybės obligacijos, įmonių obligacijos ir skoliniai įsipareigojimai, komerciniai popieriai ir indėlių sertifikatai (Monetary and Financial Statistics Manual, 2016). Vertybiniai popieriai pagal Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymą leidžiami emitento (asmens, kurio vertybiniais popieriais leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje) emisijos būdu³². Todėl, atsižvelgiant į vertybinių popierių prigimtį ir teisinį reguliavimą, tai yra dar vienas sukūrimo pagrindu emitento įgyjamas nuosavybės teisės objektas. Verta paminėti, kad emisijos būdu sukuriama vertybiniai popieriai, pavyzdžiui, akcijos, obligacijos ir fondų vienetai, yra registruojami depozitoriume, siekiant reikalavimo teises saugoti, palengvinti jų perleidimą³³.

Pažymėtina, kad CK šiuo atveju tik pateikia vertybinių popierių apibrėžimą, esminius požymius, tačiau tiesiogiai CK nepateikia išsamaus galimų išleisti ir sukūrimo pagrindu

³¹ Europoje šiuo metu virtualioji nuosavybė tiesiogiai įstatymo lygmeniu yra reglamentuojama tik Serbijoje ir Ukrainoje (Kadys, 2024, p. 164).

³² Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo 2 straipsnio 38, 39 punktai.

³³ „Nasdaq CSD“ yra centrinis vertybinių popierių depozitoriumas.

įgyti vertybinių popierių rūšių sąrašo³⁴. CK 1.101 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad įstatymuose gali būti numatyti kitokios vertybinių popierių rūšys. Tai reiškia, kad vertybinių popierių rūšių sąrašas yra ribotas (*numerus clausus*), ir vertybinio popieriaus statusą konkretus dokumentas įgis tik tuo atveju, kai tokią vertybinio popieriaus rūšį nustato įstatymas³⁵ (Didžiulis, 2012, p. 90). Nors vertybinių popierių klasifikacijos tiek CK, tiek doktrinoje apstu labai įvairaus³⁶, pažymėtina, kad vertybiniai popieriai, be kita ko, skirstomi pagal jais įgyjamas reikalavimo teises. Kaip minėta anksčiau, vertybiniai popieriai patvirtina sekančias reikalavimo teises: a) pinigines; b) nuosavybės; c) prekinės.

Piniginis vertybinis popierius suteikia teisę gauti jame nurodytą pinigų sumą, t. y. čekis, vekselis, obligacija (CK 1.101 straipsnio 6 dalis). Siekiant atskleisti šios kategorijos vertybinių popierių pirmąją atsiradimą rinkoje, kaip pavyzdys pateikiamas vekselio sukūrimas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nurodoma, kad vekselio išrašymas yra abstraktus vienašalis sandoris. Dėl šio abstraktaus vienašalio sandorio sukuriamas naujas civilinių teisių objektas – vertybinis popierius (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-100-469/2019). Taigi, nuosavybės teisės į vekselį įgijimo sukūrimo pagrindu prielaida yra sandoris. Minėtojo sandorio sudarymui reikalinga tik vienos šalies valia, todėl vekselis yra abstraktus, savarankiškas nematerialaus turto objektas, kuris po surašymo momento gali toliau laisvai cirkuluoti (būti perleidžiamas) rinkoje.

Nuosavybės vertybinis popierius, remiantis CK 1.101 straipsnio 7 dalimi, suteikia teisę dalyvauti valdant įmonę, patvirtina įmonės kapitalo turėjimą ir suteikia teisę gauti dalį įmonės pelno. Tokie susitarimai paprastai apima įvairias sutartis, pagal kurias viena šalis perduoda pinigus ar kitą turtą kitai šaliai siekdama gauti pelno iš veiklos, kuria užsiima pastaroji šalis, valdydama perduotą turtą (Laurinavičius, 2013, p. 120). Tai yra gerai žinomi vertybiniai popieriai tokie kaip, pavyzdžiui, akcinės bendrovės akcijos, kurios laikytinos finansinėmis priemonėmis (FPRĮ 3 straipsnio 52 dalies 1 punktas). Pagal Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo (toliau – ABI) 44 straipsnio 1 dalį akcijos pasirašomos bendrovei ir fiziniam ar juridiniam asmeniui sudarant akcijų pasirašymo sutartį (išskyrus bendrovės steigimo atvejį). Akcijų pasirašymo sutartimi viena šalis

³⁴ CK 1.101 straipsnio 1 dalyje, be kita ko, nurodyta, kad vertybinis popierius, kaip civilinių teisių objektas, – tai dokumentas, patvirtinantis jį išleidusio asmens (emitento) įsipareigojimus šio dokumento turėtojui.

³⁵ Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatyme (toliau – FPRĮ) yra pateikiamas detalus sąrašas finansinių priemonių, kurios iš esmės yra vertybiniai popieriai. FPRĮ 3 straipsnio 15 punkte nurodoma, kad finansinės priemonės yra, be kita ko, perleidžiamieji vertybiniai popieriai, pinigų rinkos priemonės, kolektyvinio investavimo subjektų vertybiniai popieriai, išvestinės finansinės priemonės.

³⁶ Be kita ko, skiriami: pirminiai bei išvestiniai (CK 1.101 straipsnio 4 dalis); vardiniai, pareikštiniai, orderiniai vertybiniai popieriai (CK 1.101 straipsnio 5 dalis); materialūs bei nematerialūs (CK 1.101 straipsnio 10 dalis); investiciniai ir neinvesticiniai.

įsipareigoja pateikti tam tikrą skaičių naujų akcijų, o kita šalis – apmokėti visą pasirašytų akcijų emisijos kainą. Kitaip tariant, tarp bendrovės ir naujojo akcininko susiklosto mainų teisiniai santykiai, kuomet akcininkas įneša kapitalą mainais už akcijomis jam suteikiamas turtines (ABĮ 15 straipsnis) bei neturtines (ABĮ 16 straipsnis) teises. „Įsigijimas“ reiškia, kad asmuo sumoka tam tikrą atlygį už įsigijamas akcijas ir jų suteikiamas minėtąsias teises, t. y. akcija yra apmokama (Vaškelaitis *et al.*, 2019, p. 11). Vadinasi, tam, kad įvyktų pirminis nuosavybės teisės įgijimas sukūrimo pagrindu, šiuo atveju nepakanka sandorio pasirašymo. Įgijėjas, remiantis įstatymu, privalo pilnai perduoti už akcijas mokamą piniginių ar nepiniginį įnašą (ABĮ 45 straipsnio 10 dalis). Tik visiškai apmokėtos (pirminiu sukūrimo pagrindu įgytos) akcijos gali būti išleidžiamos į antrinę apyvartą (ABĮ 40 straipsnio 16 dalis). Taigi, bendrovės akcija pirmąjį kartą patenka į civilinę apyvartą sudarius sandorį bei naujam akcininkui visiškai apmokėjus akcijos emisijos kainą. Pažymėtina, kad akcijoms gali būti suteikiama materialinė forma, t. y. akcininkui išduodamas teisę patvirtinantis dokumentas. Nors ABĮ įtvirtina, kad tokios akcijos vadinamos materialiosiomis, jos, be abejonės, vis tiek yra nematerialaus turto objektas. Ši materialinė forma yra patogus instrumentas akcijos dalyvavimui civilinėje apyvartoje³⁷.

Be išdėstytųjų, egzistuoja ir trečioji vertybinių popierių rūšis, suteikianti nuosavybės teisę į prekes (CK 1.101 straipsnio 8 dalis). Pavyzdžiui, išduodamas sandėliavimo liudijimas, kuriuo yra patvirtinama šio dokumento turėtojo teisė disponuoti prekėmis, esančiomis sandėlyje. CK 6.856 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad prekių sandėlis, priėmęs saugoti prekes, išduoda sandėliavimo sutartį patvirtinantį dokumentą. Taigi, ši vertybinių popierių rūšis taip pat sukurama sandoriu, suteikiant jai materialią formą – išduodant reikalavimo teisę patvirtinantį dokumentą (liudijimą). Pažymėtina, kad šios rūšies vertybinio popieriaus ypatumas pasireiškia tuo, kad jis inkorporuoja ne tik prievolines, bet ir daiktines teises (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 121). Šis dokumentas iš esmės reikalingas tam, kad prekių savininkas galėtų išlaikyti jų kontrolę. Prekinis vertybinis popierius veikia kaip užtikrinimo priemonė, kol savininkui priklausančios prekės yra trečiosios šalies, pavyzdžiui, geležinkelio, sunkvežimių ar krovinių gabenimo įmonės, sandėlio žinioje (Britton, 1954, p. 106).

Nepaisant vertybinių popierių rūšies, akivaizdu, kad ši reikalavimo teisė pirmą kartą į civilinę apyvartą patenka sukūrimo pagrindu sandorio sudarymo būdu. Sukūrimo pagrindu įgytai reikalavimo teisei gali būti suteikiama fizinė forma, kuri pasitarnauja tolimesnei vertybinio popieriaus cirkuliacijai rinkoje, tačiau vertybinis popierius

³⁷ ABĮ 46 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad materialios akcijos ar akcijų sertifikatai perleidžiami kitų asmenų nuosavybės perdavimu, padarius atitinkamą įrašą akcijoje ar akcijų sertifikate.

(pavyzdžiui, nematerialios akcijos) gali egzistuoti ir be jokios materialios išraiškos. Kai kurių vertybinių popierių, pavyzdžiui, vekselio patekimui į rinką sukūrimo pagrindu pakanka vienos šalies valios – vienašalio sandorio sudarymo. Tuo tarpu akcijos pirminiam įgijimui reikalingi papildomi veiksmai, t. y. visos akcijos emisijos kainos apmokėjimas.

4.1.1.3. Piniginės reikalavimo teisės

Kaip ir anksčiau aptarti vertybiniai popieriai, kai kurios piniginės reikalavimo teisės yra taip pat sukuriamos. Piniginė reikalavimo teisė (prievolė) yra reglamentuojama CK 6.36 bei CK 6.37 straipsniuose. Piniginės prievolės dalykas – skolininko pareiga perduoti kreditoriui nustatytą pinigų sumą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-257/2010). Piniginės reikalavimo teisės yra grynasis nematerialus (finansinis) turtas. Kitaip tariant, piniginė prievolė yra dokumento ar kitos materialios formos neturintis finansinis turtas, priešingai nei anksčiau aptarti pinigai ar vertybiniai popieriai. Visgi, pažymėtina, kad dalis turtinių teisių yra įgyjamos naudojant pagrindinį daiktą ir gali būti laikomos civiliniais vaisiais – įgyjamos prijungimo pagrindu. Detaliau apie turtines teises, įgyjamas prijungimo pagrindu, bus pasisakoma sekančiame šio rašto darbo poskyryje.

Kalbant apie piniginių prievolių sukūrimą, svarbu tai, kad piniginė prievolė visuomet turi būti įmanoma išreikšti prieš tai aptartu vertės matu – pinigais (CK 6.36 straipsnio 1 dalis). Pavyzdžiui, nors reikalavimas dėl žalos atlyginimo gali savo esme atrodyti ne piniginis, tačiau patirta žala įvertinta bei išreikšta nuostoliais³⁸ gali būti laikomu pinigine prievole tarp skolininko (žalą sukėlusio asmens) ir kreditoriaus (žalą patyrusio asmens). Pavyzdžiui, pinigine prievole yra laikoma kreditoriaus reikalavimo teisė į skolininką, kylanti iš paskolos teisinių santykių. Paskolos davėjui perdavus pinigus kitai šaliai, laikytina, kad paskolos sutartis yra sudaryta (CK 6.870 straipsnio 2 dalis). Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad ši prievolė yra sukuriamą dviejų šalių veiksmais – paskolos objekto perdavimu bei priėmimu. Pati paskolos sutartis, kuri gali būti rašytinė arba žodinė, priklausimai nuo įstatyme numatytos reikalaujamos formos, yra pirminis nuosavybės teisių į kreditoriaus reikalavimą atsiradimo pagrindas (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 246). Prievolei tapus vykdytinai, t. y. suėjus paskolintų pinigų grąžinimo terminui, kreditoriaus turtas (reikalavimo teisė) tampa apibrėžtu visaverčiu civilinės apyvartos objektu. Be to, dažniausiai kartu su paskolos sutartimis atsiranda reikalavimo teisė ne tik

³⁸ CK 6.249 straipsnio 1 dalyje, *inter alia*, numatyta, kad piniginė žalos išraiška yra nuostoliai.

grąžinti paskolos objektą bei ir palūkanas³⁹. Taigi, piniginė prievolė, kylanti iš paskolos teisinių santykių, yra sukuriamą dviejų šalių veiksmams, sutarties pagrindu. Visgi, pažymėtina, kad piniginės prievolės gali būti sukuriamos ir kitais teisiniais pagrindais, pavyzdžiui, tiesiogiai įstatymu sukuriamą asmens piniginė reikalavimo teisė į socialinio draudimo pensiją. Svarbu paminėti, kad minėtajai reikalavimo teisės į socialinio draudimo pensiją pirminiam įgijimui įvykti bus reikalingas įstatyme numatytų juridinių faktų egzistavimas⁴⁰. Todėl šios reikalavimo teisės teisinis pagrindas bus įstatymas, o būdas – įstatyme numatytos visumos juridinių faktų egzistavimas.

Aptariamą piniginės reikalavimo teisės yra nesudaiktintos ir civilinėje apyvartoje dažniausiai dalyvauja grynąja forma (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 109). Dėl šios priežasties daiktinės teisės normos šių prievolių teisių tolimesniam disponavimui po įgijimo pirminiu (sukūrimo) pagrindu sukūrimo bus taikomos tik tuo atveju, jeigu jų perleidimo tvarka supaprastinta įstatymais⁴¹. Pavyzdžiui, prievolių reikalavimo teisę, kylančią iš vartojimo kredito teisinių santykių, paverčiant vertybiniu popieriumi įstatymuose nustatyta tvarka, suteikiama galimybė lengviau ir paprasčiau ją perleisti antrinėje rinkoje. Kitais atvejais, nors ir, be abejonės, piniginės reikalavimo teisės yra nematerialusis finansinis turtas, tačiau šiam nuosavybės teisės objektui daiktinės teisės normos bus taikytinos tiek, kiek nereguliuojama CK šeštosios knygos normomis.

Papildomai šiame rašto darbe pažymėtina, kad piniginė prievolė turi būti įvykdoma teisėtomis atsiskaitymo priemonėmis, pavyzdžiui, pinigais (banknotais, monetomis), čekiais, vekseliais, negrynaisiais pinigais (CK 6.36 straipsnio 2 dalis). Šis piniginės prievolės vykdymo bruožas leidžia dar geriau identifikuoti piniginės prievolės atskyrimą nuo sudaiktintų reikalavimo teisių. Prieš tai aptartos finansinio turto rūšys (pinigai) šiuo atveju yra piniginės prievolės vykdymo priemonės, kurios yra sukūrimo pagrindu įgytos anksčiau ir yra perduodamos nuosavybės teisėn jau išvestiniu (sandorio) pagrindu. Taigi, pasitelkiant vieną iš numatytų finansinio turto kategorijų, piniginė prievolė bus laikoma įvykdyta natūra. Tai leidžia geriau suprasti, jog grynoji reikalavimo teisės forma yra savaime niekaip nesusijusi su pinigais ar kitomis instrumentalizuotomis teisėmis. Piniginė (grynoji) reikalavimo teisė yra vykdytina, pasitelkiant kitas sudaiktintas reikalavimo teises, kurios turi apyvartumo savybes ir laisvai cirkuliuoja rinkoje.

³⁹ Palūkanų kaip civilinių vaisių įgijimas prijungimo pagrindu bus analizuojamas toliau kituose šio darbo poskyriuose.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos socialinio draudimo pensijų įstatymo 17 straipsnyje, be kita ko, numatyta, kad Asmuo įgyja teisę gauti valstybinę socialinio draudimo senatvės pensiją, kai jis sukanka šio įstatymo nustatytą senatvės pensijos amžių, turi minimalų valstybinio socialinio pensijų draudimo stažą, nustatytą senatvės pensijai ir kt.

⁴¹ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos pakeitimo vertybiniais popieriais ir padengtųjų obligacijų įstatymas.

Apibendrinant, piniginės reikalavimo teisės taip pat gali būti įgyjama sukūrimo pagrindu, jeigu nėra laikoma pagrindinio daikto finansinėmis pajamomis (CK 4.18 straipsnis) (civiliniais vaisiais). Dažniausiai sukūrimo pagrindu įgyjamas pinigines prievolės lemia įstatyminis, sutartinis ar deliktinis pagrindas. Tam tikroms piniginėms prievolėms sukurti gali būti reikalingas įstatyme numatytų juridinių faktų egzistavimas ar teisinio santykio šalių veiksmų atlikimas. Piniginės reikalavimo teisės objekto specifiškumą lemia jos prievolinė prigimtis, reglamentuojama CK šeštosios knygos normomis.

4.1.2. Turtinės teisės

Sukūrimo pagrindu gali būti įgyjamos ne tik piniginės reikalavimo teisės, tačiau ir kitos turtinės teisės. Siekiant detaliai išanalizuoti turtinių teisių įgyjamą sukūrimo pagrindu, reikalinga tam tikra smulkesnė turtinių teisių klasifikacija. CK 1.112 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad civilinių teisių objektai yra ribotosios daiktinės teisės, prievolinės teisės, taip pat teisės, atsirandančios iš intelektinės veiklos rezultatų. Galima pateikti daug turtinių teisių pavyzdžių, įskaitant hipotekos teisę, nuomos teisę, autorių teises. Visi šie trys išvardinti pavyzdžiai gali būti priskiriami minėtosioms trimis skirtingoms turtinių teisių kategorijoms: i) daiktinėms teisėms (angl. *real rights*); ii) prievolinėms teisėms (angl. *personal claims*); iii) intelektinės nuosavybės teisėms (angl. *intellectual property rights*). Kiekvienas iš šių kategorijų pirminio įgijimo atvejis bus aptariamas žemiau.

Pirma, nuosavybės teisės gali egzistuoti ne tik į materialų daiktą (pavyzdžiui, žemės sklypą), tačiau ir į su juo susijusias teises. Tokia koncepcija atitinka daiktinių teisių kategoriją, kuri taip pat, be abejonės, turi būti kvalifikuojama kaip viena iš nematerialaus turto apraiškų. Daiktinės teisės suteikia asmeniui vienokio ar kitokio turinio kontrolę ir valdymą daiktui (materialiam turtui). Pavyzdžiui, užstatymo teisė (CK 4.160 straipsnis) suteikia teisę asmeniui, nesančiam žemės sklypo savininkui, naudotis svetima žeme statiniams statyti ar įsigyti bei valdyti nuosavybės teise ar žemės gelmėms naudoti. Nekyla abejonų, kad užstatymo teisė, susijusi su materialiu objektu – žemės sklypu – turi ekonominę vertę jos turėtojui ir privalo būti laikoma turtu. Be minėtojo pavyzdžio, galima skirti ir kitas daiktines teises, kurios gali būti laikomos nematerialiuoju turtu: hipotekos teisė (CK 4.191 straipsnis), uzufruktas (CK 4.141 straipsnis), servitutas (CK 4.111 straipsnis), įkeitimas (CK 4.198 straipsnis), ilgalaikės nuomos teisė (CK 4.165 straipsnis). Visgi, šios ribotosios daiktinės teisės kaip išimtis nėra siejamos su pirminiu įgijimu. Ribotosios daiktinės teisės yra atsiradusios dekomponavimo procese, kai tam tikri

nuosavybės teisės elementai (valdymo, naudojimo ir disponavimo teisės) ar jų dalys atskiriami ir suformuojami kaip savarankiška nuosavybės teisė (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 362). Kitaip tariant, ribotosios daiktinės teisės jau yra egzistuojančios kaip nuosavybės teisės sudėtinės dalys⁴². Pavyzdžiui, naudojimosi teisės (servituto, uzufrukto, užstatymo teisės ar ilgalaikės nuomos) suteikimas kitam asmeniui yra paprasčiausias kartu su nuosavybės teise sukurtos naudojimosi teisės perleidimas konkrečiam laikui, todėl jos siejamos su išvestiniu įgijimu. Šios ribotosios nuosavybės teisės yra susiaurinto turinio, t. y. priešingai nei pirminiu pagrindu įgyta nuosavybės teisė, ribotoji daiktinė teisė apima tik ribotas jos turėtojo veiksmų galimybes, pavyzdžiui, naudojimą. Analogiškas atvejis susiklosto ir įgyjant kitas ribotąsias daiktines teises, užtikrinančias prievolių įvykdymą. Tiek hipoteka, tiek kilnojamojo turto įkeitimas ar daikto sulaikymas yra riboto, o ne plačiausio įmanomo turinio teisės⁴³, visiškai priklausomos nuo nuosavybės teisės. Dėl šių priežasčių minėtųjų užtikrinimo teisių įgijimas yra laikomas išimtinu, nepriskiriamu prie pirminio įgijimo. Ribotosios daiktinės teisės, skirtingai nei nuosavybės teisė, yra įgyjamos išvestiniais pagrindais, perleidžiant pirminiu ar kitu pagrindu įgyta nuosavybės teisės dalį.

Daiktinių teisių objektu gali būti ne tik daiktinės, bet ir turtinės teisės, kylančios iš prievolių teisinių santykių, kaip ir prieš tai aukščiau piniginių reikalavimo teisės. Prievoliniai teisiniai santykiai, kaip žinia, susiklosto tarp konkrečių šalių ir turi *inter partes* galią, priešingai nei anksčiau minėtosios daiktinės *erga omnes* teisės. Turtinės prievolės kaip teisinio santykio sudedamąja dalimi esanti reikalavimo teisė (angl. *claim*) taip pat yra turtas, kurį galima, *inter alia*, parduoti, dovanoti, įkeisti, todėl jos patenka ir į daiktinės teisės reguliavimo dalyką (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 121). CK 6.1 straipsnyje numatyta, kad pagal prievolę skolininkas privalo atlikti kreditoriaus naudai tam tikrą veiksmą arba susilaikyti nuo tam tikro veiksmo, o kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko, kad šis įvykdytų savo pareigą. Taigi, skirtingai nei anksčiau aptartų ribotųjų daiktinių teisių atveju, prievolinės turtinės teisės įgyjamos naujai ir yra plačiausio turinio. Pavyzdžiui, paslaugų sutartimi užsakovas įgyja reikalavimo teisę į paslaugų tiekėją dėl tam tikrų paslaugų suteikimo (CK 6.716 straipsnio 1 dalis). Reikalavimo teisė į paslaugų tiekėją yra atsiradusi nauja ir plačiausio turinio, todėl yra įgyjama pirminiu sukūrimo pagrindu. Pažymėtina, kad

⁴² CK 4.37 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad nuosavybės teisę apima objekto naudojimas, valdymas ir disponavimas.

⁴³ Pavyzdžiui, 4.170 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad hipotekos atveju kreditoriui neperduodama įkeisto turto valdymo teisė.

šių natūrinių prievolių atsiradimo šaltiniais gali būti ne tik sandoriai, bet ir kiti juridiniai faktai ar jų sudėtys: deliktai⁴⁴, kvazisutartys⁴⁵ bei įstatymas (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 122).

Trečioji turtinių teisių grupė yra intelektinės nuosavybės teisės, be kita ko, nurodytos CK 1.112 straipsnyje. Skirtingai nei prieš tai aptartos daiktinės ar prievolinės turtinės teisės, intelektinės nuosavybės teisės įgijimas yra imperatyviai numatytas įstatymo⁴⁶. Pavyzdžiui, intelektinės nuosavybės teisės, garantuojamos autoriams, išradėjams, sukūrusiems intelektinės veiklos rezultata. Tai reiškia, kad intelektinės veiklos rezultato autorius ar išradėjas turi teisę reikalauti visų kitų trečiųjų asmenų susilaikyti nuo pramoninės ar intelektinės nuosavybės objekto neteisėto naudojimo, valdymo ar disponavimo. Iš esmės, tai atitinka daiktinės teisės suteikiamą plačiausią nuosavybės teisės apsaugos turinį⁴⁷, kuris yra taikomas *erga omnes*. Pavyzdžiui, menininkas nutapęs paveikslą, t. y. sukūręs kūrinį, įgyja Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme (toliau – ATGTĮ) numatytą autoriaus apsaugą. Todėl šiuo atveju sukurtas intelektinės veiklos rezultatas ir įstatyminis reguliavimas sąlygos autoriaus intelektinės nuosavybės teisių įgyjamą pirminiu sukūrimo pagrindu. Pažymėtina, kad kontinentinės teisės tradicijos valstybėse negali egzistuoti atvejų, kai kūrinio autorius ir intelektinės nuosavybės teisės pirminis įgijėjas bus skirtingi asmenys. Priešingai, bendrosios teisės tradicijos valstybėje Jungtinėje Karalystėje nustatyta, kad jei kūrinį kuria darbuotojas, dirbdamas pagal darbo sutartį, jo darbdavys yra pirmasis bet kokių autorių teisių į kūrinį savininkas, jei nėra kitokio susitarimo⁴⁸. Tuo tarp ATGTĮ tokią galimybę eliminuoja, nustatant, kad kūrinio, sukurto atliekant tarnybines pareigas ar darbo funkcijas, autorius yra fizinis asmuo ar fizinių asmenų grupė, sukūrę kūrinį (ATGTĮ 9 straipsnio 1 dalis). Taigi, Lietuvos Respublikoje sukurto kūrinio autorius įstatyminiu pagrindu visuomet bus pirminis intelektinės nuosavybės teisės įgijėjas. Po pirminio įgijimo autorius įgijimo turtinės teisės toliau galės perleisti turtines teises išvestiniais pagrindais, pavyzdžiui, darbo sutartimi perleisti jas darbdaviui (ATGTĮ 9 straipsnio 2 dalis).

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad intelektinė nuosavybė yra saugoma ir ginama pagal Konstitucijos 23 straipsnį ir 42 straipsnio 3 dalį, kurioje numatyta, kad nuosavybė neliečiama ir kad

⁴⁴CK 6.245 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad deliktinė atsakomybė yra turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais.

⁴⁵CK įtvirtintos šios kvazisutarčių formos: kito asmens reikalų tvarkymas (CK 6.229 - 6.236 straipsniai); nepagrįstas praturtėjimas ar turto gavimas (CK 6.237 - 6.242 straipsniai); lošimas ir lažybos (CK 6.243 - 6.244 straipsniai).

⁴⁶*Inter alia*, Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, Lietuvos Respublikos patentų įstatymas.

⁴⁷CK 4.37 straipsnio 1 dalis.

⁴⁸Jungtinės Karalystės autorių teisių, dizaino ir patentų įstatymo 11 straipsnio 2 dalis.

dvasinius ir materialinius autoriaus interesus, susijusius su mokslo, technikos, kultūros ir meno kūryba, saugo ir gina įstatymas (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarimas). Visgi, nepaisant specialiojo intelektinės nuosavybės teisės saugančio reglamentavimo⁴⁹, negalima atmesti ir intelektinės nuosavybės kaip „kito turto“ apsaugos, suteikiamos daiktinės teisės normomis. Nors pats intelektinės veiklos rezultatas, pavyzdžiui, autoriaus kūrinys ir bus laikomas intelektinės nuosavybės objektu, tačiau įstatymo garantuojamos turtinės teisės į tokį objektą bus daiktinės teisės reguliuojamas objektas (CK 4.38 straipsnis).

Taigi, iš to, kas išdėstyta, darytina išvada, kad turtinės teisės gali būti skirstomos į keletą atskirų grupių: daiktines ribotąsias teises, prievolines (natūrines) teises bei intelektinės nuosavybės teises. Visos minėtosios grupės yra priskiriamos prie nematerialaus turto kategorijos, kadangi, be abejonės, sukuria šių teisių turėtojams ekonominę vertę, egzistuoja nematerialiu pavidalu ir gali būti identifikuojamos su tam tikru savininku. Ribotosios daiktinės teisės kaip išimtis yra įgyjamos tik išvestiniais pagrindais, kai tuo tarpu prievolinės bei intelektinės nuosavybės teisės gali būti įgyjamos pirminiu sukūrimo pagrindu. Pastarųjų turtinių teisių sukūrimą sąlygoja sandoriai, deliktai, įstatymai ar kvazisutartys.

4.1.3. Skaitmeninis turtas

Tęsiant skaitmeninio turto kaip nematerialaus turto rūšies analizę, esminė atskirtis turi būti daroma tarp skaitmeninio turto pirmojo įgijimo rinkoje sukūrimo bei prijungimo pagrindų. Sukūrimas iš esmės yra siejamas su natūraliu turto atsiradimu gamtoje arba sukūrimu žmogaus darbu (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 245). Kadangi skaitmeninis turtas yra modernių technologijų vystymosi pasekmė ir negali būti laikomas natūraliai egzistuojantis gamtoje, todėl vienintelis atvejis, kai skaitmeninis turtas yra sukuriamas – tai žmogaus darbo rezultatas. Šiuo atveju, be abejonės, dominuos intelektinė veikla kaip žmogaus kūrybos, investuotų pastangų, laiko, energijos rezultatas. Visgi, atkreiptinas dėmesys, kad be žmogaus intelekto skaitmeniniam turtui sukurti ir egzistuoti turi būti neišvengiamai pasitelkiamos ir kitos modernios technologijos, *inter alia*, projektavimo įrankiai, programinė įranga, naudojama, laikantis nustatytų gairių ir specifikacijų. Šios inovatyvios technologijos kaip gamybos priemonės naudojamos skaitmeninio turto sukūrimui, be abejonės, taip pat yra turtas (nuosavybės teisės objektai). Dėl minėtosios priežasties,

⁴⁹ *Inter alia*, Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, Lietuvos Respublikos patentų įstatymas, Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymas.

keltinas klausimas, ar programinė įranga, naudojama kitų skaitmeninio turto objektų kūrimui, yra jos savininko įgyta sukūrimo ar prijungimo (prie kompiuterio) pagrindu? Į šiuos klausimus tiesioginio atsakymo nėra, tačiau doktrinoje pateikiamas kriterijus, pagal kurį galima bent preliminariai nustatyti tam tikrų skaitmeninių objektų įgijimo pagrindą. Teisės doktrinoje nurodoma, kad sukūrimo pagrindu iš gamybinio kapitalo gauta produkcija bus įgyjama jį sukuriant tik tuo atveju, kai gamybos priemonių panaudojimas, kuriant naują daiktą, buvo tik neesminis (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 266). Sekant šiuo atribojimo kriterijumi toliau bus analizuojamos atskiros skaitmeninio turto kategorijos ir jų atsiradimui naudojamų gamybos priemonių reikšmė.

Šiomis dienomis skaitmeninis turtas gali egzistuoti įvairiomis formomis ir apimti sudėtingiausių technologiniu būdu sukuriamus įrašus. Dėl šios technologinės įvairovės verta skirti dvi skaitmeninio turto grupes: i) paprastąjį; ii) kriptografinį turtą (Sun, 2022, p. 2). Paprastas skaitmeninis turtas atsirado kartu su interneto apraiška praeitame amžiuje. Ši turto kategorija šiomis dienomis jau nelaikoma sudėtingąja ir apima gerai žinomus skaitmeninius elementus, tokius kaip elektroninio pašto adresai, domenų pavadinimai, virtualių žaidimų, elektroninių prekyviečių, socialinės medijos paskyros (Rosefelt, 2024). Kitaip tariant, prie šios nesudėtingojo skaitmeninio turto kategorijos priskiriami visi žymenys, kurie nepatenka į antrąją kategoriją – blokų grandinės (angl. *blockchain*) technologijos pagrindu sukurtą turtą. Pažymėtina, kad apie šio paprastojo skaitmeninio turto pirminis įgijimas bus analizuojamas sekančiame šio rašto darbo skyrelyje.

Tuo tarpu, sudėtingosios blokų grandinės technologijos pagalba sukuriama nepakeičiamieji žetonai (angl. *non-fungible tokens*) (toliau – NFT), kurie yra unikalūs, nepakeičiami skaitmeniniai failai, arba pakeičiami žetonai (angl. *fungible tokens*). Tai yra pirmasis konkretaus žetono požymis, leidžiantis žetonus klasifikuoti (Ankenbrand & Bieri, 2020). Blokų grandinės technologija leidžia šiuos pakeičiamus ar nepakeičiamus kūrinius perleisti, saugoti, priskirti atitinkamam savininkui. Pakeičiamaisiais žetonais yra laikomos virtualios valiutos, kurių šiuo metu pasaulyje yra virš 20 tūkstančių rūšių ir kurios turi potencialą tapti finansų sistemos ateitimi (Laucius, 2023, p. 118). Minėtieji virtualūs objektai gali atlikti įvairias funkcijas. Pavyzdžiui, egzistuoja mokėjimo žetonai (angl. *payment tokens*), investavimo žetonai (angl. *investment tokens*), paslaugų žetonai (angl. *utility tokens*) (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 124). Tuo tarpu NFT atspindi unikalius, vienetinius objektus. Tai gali būti meno kūriniai, kolekciniai daiktai, kiti virtualaus pasaulio objektai (pavyzdžiui, žemės sklypas metavisatoje). NFT specifiškumas pasireiškia tuo, kad kiekvienas žetonas yra unikalus ir negali būti pakeičiamas į kitą. Iš esmės nepakeičiamieji žetonai gali būti priskiriami nepakeičiamųjų daiktų kategorijai ir CK požiūriu (CK 4.3

straipsnio 2 dalis, CK 4.4 straipsnio 1 dalis). Nepakeičiamųjų daiktų individualumas gali pasireikšti įvairiai, *inter alia*, unikaliu daikto numeriu, išskirtine forma, specialia komplektacija ir kt. (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 94). Būtent dėl individualių, analogo neturinčių savybių nepakeičiamųjų žetonų kategorija akivaizdžiai patenka į sukūrimo pagrindu įgyjamų objektų grupę. Pavyzdžiui, metavisata, unikalūs, vienetiniai kūriniai – NFT, egzistuojantys nors ir blokų grandinės ar kito technologinio sprendinio pagrindu, turėtų būti laikomi žmogaus intelektualinės veiklos kaip esminės „gamybos priemonės“ rezultatu, kadangi šiam unikaliam objektui (žetonui) atsirasi lemiamą įtaką turėjo žmogaus mintis, idėja, intelektas, sukūręs individualumu pasižymintį objektą. Kitaip tariant, dėl dominuojančio intelektualinės veiklos indėlio skaitmeninio objekto gamybos procese galima laikyti, jog sukūrimo pagrindu įgyjamas skaitmeninis objektas visuomet dar bus saugomas intelektualinės nuosavybės teisių.

Papildomai, šio rašto darbo autorės nuomone, skirstant skaitmeninį turtą pagal sukūrimo ir prijungimo pagrindus, dar vienu kriterijumi galėtų būti skaitmeninio objekto atskiriamumas nuo programinės įrangos ar kitos technologijos. Pavyzdžiui, unikali, savarankiškai nuo konkrečios operacinės sistemos ar kitų technologijų veikianti programinė įranga⁵⁰ galėtų būti laikoma žmogaus kūrybos rezultatu. Tačiau gali būti, kad tam tikram objektui egzistuoti reikalingos neatsiejamai su juo susijusios kitos techninės įrangos, pavyzdžiui, automatiškai konkrečios programos generuojami duomenys egzistuos tik kartu su duomenų „kūrėju“ – programa. Tokiais atvejais skaitmeninis turtas bus įgyjamas prijungimo pagrindu kaip antraeilis turtas prie esminės gamybos procese – programinės įrangos ar kitos technologijos (Knight, 2018). Pastaruoju atveju ne asmens intelektualinė veikla, o būtent gamybos priemonės (pavyzdžiui, kompiuteris, programinė įranga) bus esminės objekto gamybos procese. Detaliau skaitmeninio objekto prijungimo prie gamybos priemonės atvejai bus nagrinėjami sekančiame šio darbo poskyryje.

Šiame kontekste pažymėtina, kad teisės doktrinoje iki šiol egzistuoja neaiškumas, dėl teisinio NFT statuso – ar NFT turėtų būti laikomi skaitmeniniais įrašais, patvirtinančias tam tikras turėtojo sutartines teises, ar jie turėtų būti prilyginti savarankiškam daiktinės teisės objektui, ar turėtų būti taikomas vertybinių popierių reguliavimas, o gal NFT turėtų būti laikomi tiesiog kriptoturtu? (Laucius, 2023, p. 121) Visgi, šiame rašto darbe, analizuojant pirminius nuosavybės teises į nematerialų turtą įgijimo būdus, laikomasi pozicijos, kad skaitmeninėje erdvėje lygiai taip pat kaip realiame pasaulyje vartotojui įgijus ekonomiškai vertingą objektą, yra suteikiama nuosavybės teisės apsauga, reglamentuojama daiktinės

⁵⁰ Pavyzdžiui, Microsoft programinė įranga, „Windows“ operacinė sistema.

teisės normų. Tokia pozicija paremta tuo, kad, kaip minėta anksčiau, skaitmeninis turtas gali būti daiktinių teisių objektu pagal Lietuvos Respublikos teisinį reguliavimą (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 125).

Taigi, darytina išvada, kad sukūrimo pagrindu pirmą kartą įgyjamas toks skaitmeninis turtas, kurio sukūrimui lemiamą įtaką turėjo žmogaus intelektinė veikla, o ne technologiniai sprendiniai. Tai nepakeičiami, vienetiniai skaitmeniniai objektai, kurie dažniausiai papildomai įgys ir intelektinės nuosavybės apsaugą. Be intelektinės veiklos dominavimo gamybos procese, siekiant atriboti pirminį sukūrimo ar prijungimo pagrindą, galima pasitelkti ir pakeičiamumo bei atskiriamumo nuo pagrindinės gamybos priemonės kriterijus. Objektai, nors ir sukuriama neišvengiamai naudojant modernias programines įrangas, tačiau galintys egzistuoti savarankiškai nepriklausomai ir atsietai nuo programinės įrangos, turėtų būti laikomi sukūrimo pagrindu įgyjamais objektais.

4.2. Nematerialaus turto įgijimas prijungimo pagrindu

Prijungimas kaip nuosavybės teisės įgijimo pagrindas materialiaame pasaulyje yra dominuojantis. Gamybos procese naudojant stakles įgyta produkcija, statiniai, augalai, pajamos, vaisiai – visa tai yra sukurti antraeiliai daiktai, kurie yra susieti su pagrindiniu daiktu. Kai kuriose teisinėse sistemose, pavyzdžiui, Prancūzijoje, prijungimo pagrindu įgyjami objektai skirstomi į atskiras grupes: i) natūralius vaisius; ii) gamybinius vaisius; iii) civilinius vaisius (von Bar, 2023, p. 357). Prijungimas yra bendrasis nuosavybės teisės įgijimo pagrindas, kurį nurungti gali tik įgijimas atskyrimu, kuriam, kaip minėta, reikalingas specialus sutartinis ar kitoks teisinis reguliavimas. Pažymėtina, kad nematerialus turtas taip pat neretu atveju yra nuosavybės teisėn įgyjamas būtent prijungimo pagrindu. Žemiau bus aptariami turtinių piniginių teisių kaip civilinių vaisių (pajamų) bei skaitmeninio turto įgijimo nuosavybės teisėn pavyzdžiai.

4.2.1. Piniginių turtinių teisių įgijimas prijungimo pagrindu

Prijungimas, kaip išdėstyta aukščiau, geriausiai gali būti įsivaizduojamas kaip turto išplėtimo atvejis, nepriklausomai nuo įgyjamų pajamų pobūdžio, t. y. vaisių, produkcijos ar kitų pajamų, kurios gaunamos naudojant pagrindinį daiktą civilinėje apyvartoje (CK 4.18 straipsnio 1 dalis). Tokiomis pajamomis gali būti pagrindinio materialaus ar nematerialaus objekto duodami civiliniai vaisiai, pavyzdžiui, dividendai, nuompinigiai, palūkanos (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 266). Minėtoji pozicija atsispindi ir Bendrajame nuorodinių nuostatų projekte (angl. *Draft Common Frame of Reference*) (toliau – DCFR). Minėtame dokumente pateikiamas pavyzdinis prievolės užtikrinimo priemonių reguliavimas, be kita ko, nurodant, kad jeigu užtikrinimo priemonė apima pradinių įkeistų turtinių objektų civilinius vaisius, kreditorius įgyja šiuos civilinius vaisius panaudoja užtikrintam reikalavimui sumažinti. Taigi, DCFR patvirtina, kad piniginės lėšos, gautos naudojant pagrindinį daiktą, yra laikomos civiliniais vaisiais (angl. *civil fruits*). Siekiant aiškiau atskleisti turtinės reikalavimo teisės įgijimo prijungimo pagrindu atvejį, žemiau bus pateikiamas nuompinigių reikalavimo teisės prijungimo prie pagrindinio daikto pavyzdys.

Savininkas nuosavybės teise turimą nekilnojamąjį materialųjį turtą, pavyzdžiui, namą, nusprendžia panaudoti civilinėje apyvartoje – išnuomoti. Sakykime, jog tarp namo nuomotojo ir nuomininko susiklostė prievoliniai nuomos teisiniai santykiai, dėl kurių nuomotojas įsipareigojo duoti nuomininkui daiktą laikinai valdyti ir naudotis, o

nuomininkas už tai įsipareigoja mokėti nuomos mokestį (CK 6.477 straipsnio 1 dalis). Ši bendroji prievolinė nuomininko pareiga ateityje sumokėti kreditoriui (nuomotojui) atitinkamą nuomos mokestį jokia būdu dar negali būti laikoma kreditoriaus (nuomotojo) turtu, kadangi ši reikalavimo teisė dar nėra vykdytina. Jai trūksta apibrėžtumo savybės, t. y. nežinoma konkreti šio turto ekonominė vertė, išreikšta piniginiu matu, todėl kol kas civilinėje apyvartoje kreditoriaus teisė į jokią mokėtiną nuompinigių sumą neatsiranda. Kitaip tariant, tokioje ankstyvoje prievolės būsenoje, materialusis turtas dar nesugeneruoja naujo antraeilio turto, pavyzdžiui apibrėžtos ekonomine verte ir vykdytiną reikalavimo teisės. Visgi, situacija pasikeičia, kai prievolė „subręsta“ ir tampa vykdytina. Šiai prievolės stadijai pasiekti reikalingi konkretūs juridiniai faktai, priklausomai nuo, pavyzdžiui, namo nuomos sutarties sąlygų. Sakykime, kad nuomos sutartyje yra sulygta dėl 100 EUR nuompinigių sumokėjimo, nuomininkui valdžius ir naudojus nuomotojo daiktą vieną mėnesį. Įvykus šiam reikiamam juridiniam faktui, t. y. praėjus vienam mėnesiui nuo nuomininko pradėjimo valdyti ir naudoti daiktą, pastarasis sukuria turto prieaugį. Minėtasis prieaugis yra konkreti mokėtina nuompinigių suma, kurią namo savininko įgijo nuosavybės teisėn prijungimo pagrindu, panaudojęs pagrindinį daiktą (namą) civilinėje apyvartoje.

Analogiškai, prijungimo pagrindu bus įgyjamos turtinės teisės į palūkanas, dividendus ar kitas civilinius pagrindinio daikto vaisius. Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad įsigijus akcijų, dezintegruojasi akcininko turėta nuosavybės teisė – jos pagrindu atsiranda akcininko turtinės teisės: *inter alia*, gauti bendrovės pelno dalį (dividendus), likviduojamos bendrovės turto dalį (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas). Taigi, akcijų, įgytų prieš tai aptartu pirminiu sukūrimo pagrindu, savininkui įgijus vykdytiną reikalavimo teisę į bendrovės pelno dalį (dividendus), jo turimas nuosavybės teisės objektas (akcijos) dezintegruojasi, t. y. yra išplečiamas – reikalavimo teisės į dividendus prisijungia kaip civiliniai pagrindinio daikto (nuosavybės teisės į akcijas) vaisiai.

Šiame kontekste pažymėtina, kad nuosavybės teisė į reikalavimą aukščiau aptariamais atvejais civilinėje apyvartoje atsiranda pirmą kartą, yra plačiausio turinio ir nesuvaržyta, todėl jie, be abejonės, bus įgyjami pirminiu nuosavybės teisės įgijimo pagrindu (prijungimu). Visgi, svarbu nepainioti šios reikalavimo teisės įvykdymui (atsiskaitymui) naudojamų nematerialių objektų – pinigų ar kito finansinio turto. Vykdamas pirminiu prijungimo pagrindu atsiradusią reikalavimo teisę į nuompinigius, nuomininko perduoti 100 EUR banknote ar pinigų banko sąskaitoje nebebus įgyjami pirminiu nuosavybės teisės įgijimo pagrindu. Šios atsiskaitymo priemonės yra sukurtos ir pirminiu

pagrindu įgytos anksčiau, todėl šiuo atveju jos yra perleidžiamos nuomotojui išvestiniu pagrindu pagal sandorį (nuomos sutartį).

Papildomai pažymėtina, kad prijungimu kaip funkcinio ryšiu gali būti su pagrindiniu daiktu susiejamos ir kitos turtinės teisės. Pavyzdžiui, užtikrinimo teisės paprastai įgyjamos jas prijungiant prie kreditoriaus reikalavimo nuosavybės ir jas ištinka šios teisės likimas (akcesoriškumo principas) (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 247). Kreditoriaus nuosavybė – reikalavimo teisė – išsiplečia, įgyjant užtikrinimo teises kaip priklausinį, kadangi jos yra susietos su pagrindiniu daiktu ir skirtos jam tarnauti (CK 4.19 straipsnio 1 dalis). Tiek prievolinės (laidavimas ar garantija), tiek daiktinės (hipoteka, kilnojamojo turto įkeitimas ar daikto sulaikymas) kreditoriaus turto atžvilgiu bus prijungiamos prie reikalavimo teisės, tačiau prijungimas įvyksta tik funkciniais ryšiais dėl subordinuotų prievolių prigimties ir minėtojo akcesoriškumo. Pati užtikrinimo teisė, pavyzdžiui hipoteka, kaip minėta, jau bus atsiradusi – išvesta iš nuosavybės teisės turinio, todėl pirminiai įgijimo pagrindai nebebus aktualūs.

Iš to, kas išdėstyta, darytina išvada, kad turtinės piniginės teisės kaip civiliniai vaisiai gali būti prijungimo pagrindu įgyjamos nuosavybės teisėn. Visgi, tokiam įgijimui reikalingas turtinės teisės apibrėžtumas ir vykdytinumas. Dažniausiai prielaidos tokiam nematerialiam turtui atsirasti (prisijungti) yra įvykę konkretūs juridiniai faktai – sandoriai, priklausomai nuo susiklosčiusių prievolių ar kitokių teisinių santykių.

4.2.2. Skaitmeninio turto įgijimas prijungimo pagrindu

Neretu atveju pirmąjį kartą nuosavybės teisėn skaitmeninis turtas yra įgijimas prijungimo pagrindu. Teisės doktrinoje pritariama, kad skaitmeninis turtas yra antraeilio daikto sukūrimo apraiška (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 260). Ši pozicija kyla iš jau minėtosios technologijų, kompiuterinių programų svarbos, naudojant modernias programines įrangas kaip pagrindinį daiktą yra gamybos būdu sukuriama nauji gamybiniai vaisiai (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 266 psl.). Visgi, skaitmeninio turto įvairovė neleidžia viso skaitmeninio turto priskirti kaip įgyjamo prijungimo pagrindu. Kaip minėta, dalis skaitmeninio turto yra žmogaus intelekto rezultatas ir įgyjamas sukūrimo pagrindu. Kitai daliai skaitmeninių objektų itin svarbus yra technologinis jų pagrindas be kurių nebūtų įmanomas nei gamybos procesas, nei tolimesnis egzistavimas civilinėje apyvartoje.

Visų pirma, pasisakytina apie ankstesniame šio darbo skyrelyje užsimintus nesudėtinguosius (paprastuosius) skaitmeninius objektus, tokius kaip elektroninio pašto adresai, domenų vardai, socialinių tinklų paskyros. Visi šie objektai yra neatsiejami nuo

jiems egzistuoti erdvę suteikiančios platformos. Pavyzdžiui, elektroninio pašto adresas negalėtų egzistuoti, jeigu Google neteiktų elektroninio pašto platformos „Gmail“. Tuo labiau, elektroninio pašto paskyros atsiradimui esminės įtakos neturėjo vartotojo darbas ar intelektinė veikla. Paskyra egzistuoja technologinio sprendimo (sukurtos platformos) pagrindu. Atsižvelgiant į tai, būtent platformos (pagrindinio daikto) savininkas įgys visus platformoje sukuriamus objektus (Phillips, 2004). Todėl, vertinant, pagal pagrindinio ir antraeilio daikto santykį, galima būtų laikyti, kad skaitmeninėje platformoje, tokiose kaip „Gmail“ ar „Facebook“ sukurti elektroninio pašto adresai, paskyros ar kiti objektai priklausys platformų kūrėjams, kurie įgijo platformą anksčiau aptartu sukūrimo pagrindu.

Panašus technologinis sprendimas egzistuoja ir kriptografinio turto atžvilgiu. Pavyzdžiui, metavisatoje, kaip unikaliame sukūrimo pagrindu jos kūrėjų įgytoje skaitmeninėje erdvėje, aktyviai vystosi gyvybinga ekonomika, t. y. generuojami, perkami, parduodami, plėtojami įvairūs objektai. Kiekvienas metavisatos vartotojas gali virtualioje realybėje nusipirkti virtualios žemės sklypo vienetą⁵¹ mainais į kriptovaliutas, taip įgyjant unikalų NFT, patvirtinantį savininko nuosavybės teisę į žemę (Neate et al, 2023). Turėdamas virtualios žemės segmentą, asmuo gali pastatyti, pavyzdžiui, koncertų vietą, meno galeriją, biuro patalpas, gyvenamąjį pastatą (Scott, 2022). Veikdamas metavisatoje savininkas lygiai taip pat kaip realiame pasaulyje savo sklype naudoja pagrindinį daiktą – žemę, t. y. ant jos sodina augalus, augina vaisius, stato statinius. Visi šie susiję su pagrindiniu daiktu objektai, analogiškai kaip realiame pasaulyje, bus įgyjami sklypo savininko prijungimo pagrindu. Kitaip tariant, metavisatos sklype „užauginti“ produktai ar vaisiai bus ne kas kita kaip antraeiliai daiktai CK 4.13 straipsnio 1 dalies požiūriu, todėl juos neišvengiamai ištiks pagrindinio daikto likimas (CK 4.14 straipsnio 1 dalis)..

Dar vienas pavyzdys – sudėtingas kriptovaliutos kasybos (angl. *mining*) procesas, kuris taip pat egzistuoja technologiniu pavidalu (blokų grandinėje). Vienos populiariausių kriptovaliutų „Bitcoin“ kasybą atlieka kasėjai, naudodami sudėtingą aparatinę ir programinę įrangą, kad sugeneruotų kriptografinį skaičių, kuris yra lygus arba mažesnis už skaičių, nustatytą *Bitcoin* tinklo sudėtingumo algoritmu (How Does Bitcoin Mining Work?, 2024). Būtent taip apibūdinamas kriptovaliutos kasybos procesas. Kasybos procesui pavykus sėkmingai valiuta oficialiai įvedama į blokų grandinę – iškasami nauji pakeičiamieji žetonai. Jeigu palygintume šį kasybos procesą su materialiaame pasaulyje kasėjų darbu – aukso kasyba, matytumėme, kad kasėjų fiziniu darbu, įrankiais, prietaisais

⁵¹ Metavisatos skaitmeninė erdvė yra padalinta į atskirus virtualius žemės segmentus (sklypus), kuriuos gali įsigyti atskiri vartotojai. Sklypo vertė priklauso nuo sklypo dydžio (pikselių skaičiaus) bei sklypo vietos. Pavyzdžiui, brangesnis sklypas bus tas, kuris yra arčiau sklypų, priklausančių didelėms įmonėms ar įžymybėms.

išgautas auksas yra paprasčiausiai aukso kasyklos sudėtinės dalys, priklausančios pagrindinio daikto – kasyklos – savininkui. Visgi, darant prielaidą, kad blokų grandinės platformoje įrašyta kriptovaliuta yra įgyjama prijungimo prie programinės įrangos pagrindu, galima sakyti, kad šis įgijimas yra pakeičiamas atskyrimu. Pirmasis kasėjas, tinkamai įrašęs kriptovaliutos kodą, kaip atlygį gauna minėtąją kriptovaliutą, pavyzdžiui, „Bitcoin“. Toks reguliavimas įtvirtintas atitinkamuose programinių įrangų protokoluose. Pagal išankstinį susitarimą pirmoji sukurto žetono operacija yra speciali operacija, kuria perduodama nauja moneta bloko kūrėjui (Nakamoto, 2008, p. 4). Galima laikyti, kad protokolais yra eliminuojamas prijungimo pagrindas nuosavybės įgijimui ir taip sukuriant decentralizuotą platformą kriptovaliutų kasybai. Jeigu jokie protokolai ar susitarimai neegzistuoja, tokiu atveju vėl pradeda veikti bendrasis prijungimo principas (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 268).

Visgi, prieš tai aptarta pozicija dėl kasybos proceso turi ir trūkumų. Kriptovaliutos kasyba nėra visiškai automatizuota. Kasybos procesas reikalauja nemažai žmogaus laiko, pastangų, energijos, todėl gali būti laikytinas ir naujo objekto sukūrimu. Kasyba blokų grandinėje yra skaičiavimo darbas, kurį atlieka programinės įrangos, kad patvirtintų blokuose esančios informacijos tikslumą, tačiau kasėjai čia atlieka auditorių darbą, patikrina operacijas (How Does Bitcoin Mining Work?, 2024). Diskutuotina, ar „auditorių“ funkcija yra esminė šiame procese ir yra lemianti naujo produkto sukūrimą, o ne įgijimą prijungimo pagrindu? Siekiant teisinio apibrėžtumo kai kurios valstybės jau yra ėmęsi reguliacinių priemonių. Pavyzdžiui, Serbijos skaitmeninio turto įstatyme yra aiškiai nurodoma, kad kasėjams (angl. *miners*) yra suteikiama teisė įgyti ir laisvai disponuoti teisėtai kasybos procese iškastu skaitmeniniu turtu⁵². Tokiu teisiniu reguliavimu imperatyviai nurodoma, kad pirminis įgijėjais yra laikomi kasėjai, todėl papildomai nėra reikalingi jokie atskyrimo sandoriai.

Visgi, šio rašto darbo autorės nuomone, pritartina pozicijai, kad sudėtingų technologinių sprendinių reikalaujantys objektai, kurie generuojami automatizuotai, naudojant kompiuterinę įrangą, yra įgyjami prijungimo pagrindu. Tai dažniausiai bus mokėjimo, paslaugų funkcijas atliekantys žetonai, kuriems „iškasti“ esminės įtakos neturėjo intelektinė asmens veikla. Prijungimas taip pat veikia ir nesudėtingojo (paprastojo) skaitmeninio turto atsiradimo atvejais bei, be abejonės, antraeilių daiktų metavisatoje atsiradimo atvejais. Antraeiliai daiktai, egzistuojant specialiam pagrindui, pavyzdžiui, programinės įrangos protokolui, taip pat gali būti įgyjami atskyrimo pagrindu.

⁵² Serbijos skaitmeninio turto įstatymo 6 straipsnio 3 dalis.

4.3. Kiti nematerialaus turto įgijimo pagrindai

Be anksčiau aptartų nuosavybės teisės į nematerialų turtą įgijimo pagrindų, verta paminėti ir kitus pagrindus, kurie gali arba negali būti taikomi nematerialaus turto įgijimui. Kaip minėta, dauguma nematerialaus turto pirmą kartą yra įgyjamas sukūrimo pagrindu. Išimtinai skaitmeninio turto atsiradimo atvejais galima aptikti daugiau prijungimo apraiškų, tačiau, visgi, dominuojantis, skirtingai nei materialiaame pasaulyje, yra sukūrimo pagrindas. Šiame rašto darbo skyrelyje papildomai aptariami kiti nuosavybės teisių įgijimo pagrindai: užvaldymas ir savarankiškas privatus bei viešasis perėmimas.

Pirmiausia, keliamas klausimas, ar nematerialus turtas gali būti užvaldomas? Siekiant atsakyti į šį klausimą, būtina išsiaiškinti, ar nematerialus turtas gali būti bešeimininkiu? Kaip minėta anksčiau, bešeimininkiu pagal CK 4.57 straipsnio 1 dalį laikomas daiktas, kuris neturi savininko arba kurio savininkas nežinomas. Tiek pamestų daiktų (radinių), tiek seniai paslėptų daiktų (lobio) savininkas ar savininkai negali būti nustatyti. Iš pateikto apibrėžimo, akivaizdu, kad finansinis turtas, pavyzdžiui, gryniesi pinigai gali būti labai dažnu radinio ar loby turiniu. Gryniesi pinigai, nors ir turi sudaiktintą materialią išraišką, tačiau, praradus šio objekto valdymą, savininkas negali būti identifikuojamas. Priešinga situacija susiklosto tuomet, kaip reikalavimo teisė dėl suteiktos formos įgyja asmeniškumą ir yra susiejama su savininku. Pavyzdžiui, vardiniai vertybiniai popieriai yra tokie, kuriuose nurodytas savininkas (Didžiulis *et al.*, 2025, p. 119). Lygiai taip pat ir turtinės prievolinės teisės gali būti asmeninės ir jų įvykdymas bus siejamas su konkrečiu asmeniu ar asmenimis. Taigi, pirmasis bruožas, eliminuojantis daikto bešeimininkį režimą nematerialių objektų atžvilgiu, yra asmeniškumas. Reikalavimo teisė tokiais atvejais negali pereiti arba būti perduodama kitiems asmenims (Mikelėnas, 2002, p. 82).

Antrasis bruožas yra susijęs su valdymo išviešiniu, pavyzdžiui, registracija. Akivaizdu, kad bešeimininkiu negali būti registruotas viešajame registre žemės sklypas. Analogiškai, bešeimininkiu turtu negalės būti laikomos registruotos intelektinės nuosavybės teisės į tam tikrus objektus, registruotos ribotosios daiktinės ar kitos turtinės teisės. Kaip minėta anksčiau, naujosios technologijos gali ir kitokiais būdais atlikti valdymo išviešinio funkcijas. Pavyzdžiui, blokų grandinėse naudojami unikalūs kodai vienu metu identifikuoja tik vieną oficialų savininką (Mikalajūnas, 2022, p. 126). Pavyzdžiui, metavisoje vykstančiose operacijose paprastai naudojami NFT, kurie atspindi konkrečių virtualios žemės sklypų nuosavybę. Patys NFT yra unikalūs skaitmeninis turtas, sukurtas ir patikrintas blokų grandinėje, turintis unikalų skaitmeninį parašą, įrodantį jo autentiškumą ir nuosavybės teisę, todėl neįmanoma padirbti ar kopijuoti (Neate *et al.*, 2023). Blokų

grandinė iš esmės yra skaidrus tinklas, kuriame NFT perdavimo procesai yra viešai matomi, todėl veikia kaip tam tikras viešai prieinamas savininkų registras (The metaverse: ownership, 2022). Taigi, tokio turto nuosavybės ir autentiškumo klausimas gali būti visada patikrinamas bet kurio asmens, turinčio interneto prieigą, ir negali būti keičiamas (Epps, 2021). Todėl šių minėtųjų objektų įgijimas užvaldymu faktiškai yra neįmanomas, jei egzistuoja bent vienas iš kriterijų: a) reikalavimo teisė yra asmeninė, netoleruojanti perleidimo; b) turto savininko valdymas yra bet koku būdu išviešintas. Visais kitais atvejais, net ir skaitmeninėje erdvėje gali būti aptinkamas radinys ar lobis. Pavyzdžiui, vartotojai dažnai praranda turimą kriptoturtą, pamiršę savo kriptopiniginės privataus rakto kodą, kurio atkūrimas dėl decentralizuotos sistemos yra neįmanomas (Laucius, 2023, p. 118). Tokios pamestos kriptopiniginės rakto atsitiktinio suradimo atvejis galėtų atitikti skaitmeninio radinio apibrėžimą.

Antra, su bešeimininkio turto statusu susijęs klausimas yra turto įgijimas sąžiningo įgijėjo bei įgyjamosios senaties atveju. Abejais atvejais, visų pirma, reikalingas įgyjančio turtą asmens sąžiningumas. Sąžiningumas turi būti vertinamas tiek subjektyviuoju, tiek objektyviuoju požiūriu⁵³. Papildomai, kaip nurodyta anksčiau, įgyjamajai senačiai, kaip nuosavybės įgijimui, teismų praktikoje išskiriamos konkrečios sąlygos. Viena iš jų – viešo valstybės registro duomenys apie turto savininką (CK 4.69 straipsnio 3 dalis). Taigi, kaip ir prieš tai aptarto užvaldymo atveju, įgyjamai senačiai nematerialaus turto atžvilgiu bus svarbus valdymo išviešinimo faktas (pavyzdžiui, registracija viešajame registre). Be to, aptariant nematerialaus turto savarankiško perėmimo atvejus, svarbu paminėti, kad technologiniai sprendiniai kai kuriais atvejais gali lemti tokio įgijimo pagrindo neįmanomumą. Pavyzdžiui, kriptovaliutos yra saugomos privačioje savininko piniginėje, pagrįstoje kriptografiniu algoritmu, apsaugotu su užšifruotu privačiu užraktu (Byun *et al.*, 2024, p. 2). Siekiant įgyti tokios privačios kriptovaliutų pinginės valdymą reikėtų pasitelkti nebent neteisėtus veiksmus – įsilaužimą, kibernetines atakas, kenkėjišką programinę įrangą. Pasitelkęs minėtąsias priemones, įgijėjas nebūtų laikomas sąžiningu.

Minėtieji technologiniai sunkumai ir skaitmeninio turto modernėjimas gali kelti faktinių kliūčių įgyvendinti ir viešąjį turto perėmimą, pavyzdžiui, anksčiau aptartais turto konfiskavimo, rekvizicijos atvejais. Kaip minėta, Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 29 straipsnyje numatyta, kad konfiskuotinas turtas gali būti bet kokio pavidalo (neišskiriant, pavyzdžiui, skaitmeninio turto). Visgi, nors teisinis reguliavimas nenustato apribojimų viešo perėmimo pagrindu įgyjamam turtui, tačiau kai kurio

⁵³ Objektyvusis sąžiningumas vertinamas pagal objektyvųjį *bonus pater familias* standartą.

nematerialaus turto faktinis perėmimas gali būti itin apsunkintas ir realiai neįmanomas dėl sudėtingų kriptografinių algoritmų ir kitų užraktų. Atkreiptinas dėmesys, kad teisės aktai veja technologinę pažangą ir siekia reguliuoti naujus skaitmeninio turto apraiškos modelius kiek įmanoma detaliau, pašalinant pilkąsias zonas. Vienas iš aktualaus reguliavimo pavyzdžių galėtų būti Europos Sąjungos 2024 m. balandžio 24 d. Direktyvos (ES) 2024/1260 iniciatyva dėl turto atsekamumo, konfiskavimo pritaikymo skaitmeniniame amžiuje. Visgi, dėl skaitmenizacijos dinamiškumo, vertinant kritiškai, tiek šiuo metu, tiek ateityje vis dar gali kilti sunkumų faktiškai perimti virtualaus objekto valdymą.

Diskusinis klausimas būtų keliamas dėl minėtosios ekspropriacijos sąlygų tenkinimo kai kurių, pavyzdžiui, metavisatoje egzistuojančių objektų atžvilgiu. CK 4.100 straipsnio 1 dalyje numatyta valstybės galimybė paimti daiktą ar kitą turtą, priklausantį asmeniui privačios nuosavybės teise, visuomenės poreikiams. Kaip nurodyta anksčiau, ekspropriacija taikoma išimtiniais atvejais ir turi atitikti aukščiausią galią turinčių teisės aktų diktuojamas sąlygas. Remiantis Konstitucija, paimti privačią nuosavybę galima tik tokiems visuomenės poreikiams, kurie objektyviai negalėtų būti patenkinti, jeigu nebūtų paimtas tam tikras konkretus nuosavybės objektas (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas). Iš to, kas išdėstyta, kyla klausimas, ar įmanomas atvejis, jog visuomenės poreikiai nebūtų patenkinti kitu būdu nei paimant privatų metavisatos žemės sklypo segmentą? Skirtingai nei fiziniame pasaulyje esanti žemė, metavisatos žemė yra neribota, nesuvaržyta ir gali būti begalybę kartų dauginama, modifikuojama, plečiama. Teoriškai gali būti begalinis metavisatos pasaulių skaičius su begale plėtojamos žemės, o tai gali reikšti, kad virtualios žemės niekada nereikės privalomai perimti – visuomenės poreikius bus galima patenkinti tiesiog sukuriant papildomus metavisatos žemės segmentus (Neate *et al.*, 2023).

Taigi, darytina išvada, kad egzistuoja ir kiti pirminių nuosavybės teisės įgijimo pagrindų apraiškos atvejų, įgyjant nematerialų turtą: turto įgijimas užvaldant, viešas bei privatus savarankiškas perėmimas. Visgi, atkreiptinas dėmesys, kad objekto asmeniškumas, valdymo išviešinimas ar technologiniais sprendiniais gali eliminuoti valdymo perėmimo galimybes ar tiesiog eliminuoti perėmimo reikalingumą (ekspropriacijos atveju).

IŠVADOS

1. Turto įgijimas nuosavybės teise atlieka svarbias ekonominių išteklių paskirstymo, teisinės apsaugos bei socialinių santykių reguliacines funkcijas. Nuosavybės teisės įgijimo pagrindai šioje skaitmenizacijos eroje išlieka aktualūs, nes turto samprata plečiasi, prisitaikydama prie technologinių inovacijų, naujosios ekonominės realybės. Nematerialus turtas, remiantis teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos teismų praktika, pagal savo ypatumus gali būti skirstomas į tris smulkesnes grupes: finansinį turtą, turtines teises ir skaitmeninį turtą.
2. Pirminis nuosavybės teisės įgijimo pagrindas – sukūrimas – taikomas nematerialiam turtui, kurio atsiradimui esminę reikšmę turi žmogaus intelektinė veikla ir kūryba. Sukūrimo pagrindu gali būti įgyjamas: i) finansinis turtas (pinigai, vertybiniai popieriai) ir piniginės reikalavimo teisės, kurios nėra pagrindinio daikto civiliniai vaisiai; ii) turtinės prievolinės bei intelektinės nuosavybės teisės; iii) dalis skaitmeninio turto (unikalus skaitmeniniai kūriniai). Nematerialaus turto sukūrimą sąlygoja skirtingi teisiniai pagrindai bei neretu atveju reikalingi atlikti papildomi veiksmai.
3. Prijungimo pagrindas taikomas tais atvejais, kai gamybos procese atsiradusį nematerialų turtą galima laikyti pagrindinio objekto gamybos vaisiais (produkcija). Šis pagrindas taip pat aktualus, kai svarbiausią vaidmenį objekto sukūrimui turi gamybos priemonės (*inter alia*, kompiuterinės programos, įranga, informacinės technologijos). Prijungimo pagrindu kaip finansinės pajamos įgyjamos piniginės reikalavimo teisės, kai jos tampa apibrėžtomis ir vykdytinomis. Taip pat prijungiamas yra kompiuterio ar kitų priemonių automatizuotai generuojamas skaitmeninis turtas. Prijungimo principu atsirandantys objektai gali būti įgyjami atskyrimo pagrindu, jeigu tam egzistuoja teisinis pagrindas.
4. Nematerialus turtas gali būti užvaldomas, savarankiškai perimamas, tačiau šių pagrindų faktinis įgyvendinimas bus neįmanomas, jeigu: a) valdymas išviešintas registracija ar kitu technologiniu sprendimu; b) reikalavimo teisė yra asmeninė. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad nematerialaus turto prigimtis ir savybės gali lemti kai kuriems įgijimo pagrindams imperatyviai nustatytų sąlygų netenkinimą, todėl kiekvienu individualiu atveju turi būti apsvarstomas nematerialaus objekto įgijimo teisėtumas.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Europos sąjungos teisės aktai

1. Europos Parlamento ir Tarybos 2024 m. balandžio 24 d. direktyva (ES) Nr. 2024/1260 dėl turto atsekamumo, konfiskavimo pritaikymo skaitmeniniame amžiuje. *OL L 2024/1260*.

Nacionaliniai teisės aktai

2. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (2015). *Valstybės žinios*, Nr. 2015-11216.
5. Lietuvos Respublikos socialinio draudimo pensijų įstatymas (1994). *Valstybės žinios*, Nr. 59-1153.
6. Lietuvos Respublikos patentų įstatymas (1994). *Valstybės žinios*, Nr. 8-120.
7. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, Nr. 50 – 1598.
8. Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, Nr. 92-2844.
9. Lietuvos Respublikos Seimas (2000). Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*, Nr. 64-1914.
10. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas (2007). *Valstybės žinios*, Nr. 17-62.
11. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (2007). *Valstybės žinios*, Nr. 17-627
12. Lietuvos Respublikos pakeitimo vertybiniais popieriais ir padengtųjų obligacijų įstatymas (2022). TAR, Nr. 2022-15394.

Užsienio valstybių teisės aktai

13. UK Parliament (1988). Copyright, Designs and Patents Act 1988. [Online]. Available at: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/section/11> [Accessed 30 March 2025].
14. National Assembly of the Republic of Serbia (2020). Law on Digital Assets of the Republic of Serbia. [Online]. Available at:

https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents-eng/propisi/zakoni/digitalna_imovina_e.pdf [Accessed 30 March 2025].

Specialioji literatūra

15. Ankenbrand, T. and Bieri, D., 2020. *Proposal for a Comprehensive (Crypto) Asset Taxonomy*. [online] Available at: <https://arxiv.org/pdf/2007.11877> [Accessed 25 February 2025].
16. Armelius, H., Claussen, C. A. and Hendry, S., 2019. *Is central bank currency fundamental to the monetary system?*. [Online] Available at: https://www.riksbank.se/globalassets/media/rapporter/pov/artiklar/engelska/2020/200618/2020_2-is-central-bank-currency-fundamental-to-the-monetary-system.pdf?utm [Accessed 27 January 2025].
17. European Central Bank, 2021. *The use of DLT in post-trade processes*. [Online] Available at: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecb.20210412_useofdltposttradeprocesses~958e3af1c8.en.pdf [Accessed 27 January 2025].
18. Europos centrinis bankas, 2024. *Skaitmeninio euro nauda. Pagrindiniai tikslai ir ypatybės*. [interaktyvus] Prieiga per internetą: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/key_objectives_digital_euro~f11592d6fb.lt.pdf [žiūrėta 2025 m. vasario 10 d.].
19. Baranauskas, E., Laurinavičius, K., Pakalniškis, V. ir Vasarienė, D., 2010. *Daiktinė teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas.
20. Birštonas, R., 2013. *Valdymas ir nuosavybės teisė. Esantis: Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
21. Byun, H., Kim, J. and Jeong, Y., 2024. *A Security Analysis of Cryptocurrency Wallets against Password Brute-Force Attacks*. [Online] Available at: <https://doi.org/10.3390/electronics13132433> [Accessed 28 February 2025].
22. Britton, W. E., 1954. *Negotiable Documents of Title*. *Hastings Law Journal*. [Online] Available at: https://repository.uclawsf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1401&context=hastings_law_journal.
23. Deininger, K., 2004. *Property rights to land. Land policies for growth and poverty reduction*. [Online] Available at:

- https://www.catastro.hacienda.gob.es/documentos/publicaciones/ct/ct54/02-CATASTRO_54_ing.pdf [Accessed 16 February 2025].
24. Didžiulis, L., 2012. Finansinio turto ir finansinių priemonių teisinė prigimtis bei reikšmė. *Teisė*, 84.
25. Didžiulis, L., 2019. Viešosios teisės įtaka nuosavybės santykiams Lietuvoje. Iš: Sudavičius, B. (sud.) (2019). *Teisės viršenybės link*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 75-100.
26. Didžiulis, L., 2024. *Sutarčių teisės dalyko 2024-12-20 paskaitos medžiaga*. Vilnius, Vilniaus universitetas.
27. Didžiulis, L., Taminskas, A. ir Matiukas, M., 2025. *Daiktinė teisė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
28. International Monetary Fund, 2016. *Monetary and financial statistics manual and compilation guide*. [Online] Available at: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/mfsmcrg.pdf> [Accessed 16 February 2025].
29. Grotius, H., 1625. *De Jure Belli ac Pacis (On the Law of War and Peace)*. [Online] Available at: <https://lonang.com/wp-content/download/Grotius-LawOfWarAndPeace.pdf> [Accessed 20 January 2025].
30. Hoi-Chun Hung, A., 2024. *Evolution of Intangible Property to Crypto-Assets: A Historical and Comparative Perspective of Legal Pragmatism in Anglo-American Common Law and Chinese Civil Law*. [Online] Available at: <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4859488>.
31. Kadys, E., 2024. Skaitmeninių objektų priskyrimas virtualiajai nuosavybei ir jų teisinis kvalifikavimas. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388>.
32. Kang, D., Lee, CG., Kwon, O. (2023). *Pneumatic and acoustic suit: multimodal haptic suit for enhanced virtual reality simulation*. *Virtual Reality* 27, p. 1647-1669 [Online]. Available at: <https://doi.org/10.1007/s10055-023-00756-5>.
33. Klimašauskienė, D., 2010. *Ekonomika ir ekonomikos teorija*. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://web.vu.lt/ef/d.klimasauskiene/files/2010/11/Ekonomika-ir-ekonomikos-teorija.pdf> [žiūrėta 2025 m. vasario 20 d.].
34. Lalive, P., 1965. *The Doctrine of Acquired Rights*. [Online] Available at: https://icsid.worldbank.org/sites/default/files/parties_publications/C8394/Claimants%27%20documents/CL%20-%20Exhibits/CL-0515.pdf [Accessed 16 February 2025].

35. Lamont, J. and Favor, C., 2017. *Distributive justice*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy.
36. Laucius, G., 2023. Naujasis kriptoturto veiklos reglamentavimas Lietuvoje ir Europos Sąjungoje. *Teisė*, 128, <https://doi.org/10.15388/Teise.2023.128.8>, pp. 115-132.
37. Laurinavičius, K., 2013. Pinigai ir vertybiniai popieriai kaip civilinių teisių objektas. Iš: Sagatys, G. (sud.) (2013). *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
38. Lesaffer, R., 2005. *Argument from Roman Law in Current International Law: Occupation and Acquisitive Prescription*. [Online] Available at: <https://doi.org/10.1093/ejil/chi102>.
39. Locke, J., 1689. *Second Treatise of Government*. London: Awnsham Chrchill.
40. Marinotti, J., 2022. *Possessing intangibles*. [Online] Available at: <https://ssrn.com/abstract=3834643>.
41. McLeay, M., Radia, A. and Thomas, R., 2014. Available at: <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/quarterly-bulletin/2014/money-creation-in-the-modern-economy> [Accessed 25 February 2025].
42. Mikalajūnas, E., 2022. *NFT doktrininis-teisinis apibrėžimas ir jo problematika, sietina su Europos Sąjungos kriptoteisinių santykių reguliavimo modeliu*. <https://doi.org/10.13165/JUR-22-29-1-06>.
43. Mikelėnas, V., 2002. *Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia.
44. Mikelėnas, V., 2020. Keli pamąstymai apie daiktinės ir prievolių teisės santykį. Iš: Didžiulis, L., (2020). *Daiktinė teisė: Ar privatinės teisės pamatai atlaikys XXI a. iššūkius?* Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Žuvėdra.
45. Nakamoto, S., 2008. *Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System*. [Online] Available at: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf> [Accessed 27 February 2025].
46. Nekrošius, I., Nekrošius, V. ir Vėlyvis, S., 1999. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia.
47. Shavell, S., 2003. *Economic analysis of property law*. [Online] Available at: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w9695/w9695.pdf [Accessed 24 February 2025].
48. Smaliukas, A. ir Mizaras, V., 2009. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*, 31. Vilnius: Justitia.

49. Sun, K., 2022. *Digital Asset Valuation: A Study on Domain Names, Email Addresses, and NFTs*. [Online] Available at: <https://arxiv.org/pdf/2210.10637> [Accessed 24 February 2025].
50. Vaišvila, A., 2009. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia.
51. Vaškelaitis, V. ir Martišiūtė, V., 2019. *Dividendai ir jų mokėjimas: teisinis vertinimas*. *Teisė*, ISSN 1392-1274, 7-20.
52. Vėlyvis, S. ir Jonaitis, M., 2012. *Gajaus institucijos*. Vilnius: Registrų centras.
53. von Bar, C., 2023. *Foundations of property law: Things as objects of property rights*. Oxford: Oxford University Press.

Teismų praktika

54. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas.
55. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas.
56. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas.
57. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas.
58. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarimas.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-566/2007.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-257/2010.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1/2011.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-577/2012.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-470/2013.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-519-415/2015.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-100-469/2019.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-68-403/2022.
67. Vilniaus apygardos teismo 2024 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje e2A-126-653/2024.

Minkštosios teisės šaltiniai

68. Study Group on a European Civil Code and Research Group on EC Private Law (Acquis Group) (2010). *Draft Common Frame of Reference (DCFR): Principles, definitions and model rules of European private law*. [Online] Available at: https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf.
69. International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT). (2023). [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2023/04/C.D.-102-6-Principles-on-Digital-Assets-and-Private-Law.pdf>.

Kiti šaltiniai

70. Deutsche Bundesbank, 2021. The Origin of Money - Part III: Central Bank Money. [Online] Available at: <https://www.bundesbank.de/en/service/school-service/animation-videos/the-origin-of-money-part-iii-central-bank-money-860058> [Accessed 10 February 2025].
71. Nasdaq. Atraskite Nasdaq CSD. [Interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://nasdaqcsd.com/lithuania/lt/discover-nasdaq-csd/> [žiūrėta 2025 m. vasario 18 d.].
72. Epps, R., 2021. Ferrari Enters The NFT Space Via Velas Network Partnership. [Online] Available at: <https://www.techtimes.com/articles/269907/20211229/ferrari-and-lamborghini-ferrari-picture-nft-marketplace-nft-art-velas-blockchain-velas-crypto-price.htm> [Accessed 28 February 2025].
73. Investopedia, 2024. *What Is Bitcoin? How To Buy, Mine, and Use It*. [Online] Available at: <https://www.investopedia.com/terms/b/bitcoin.asp> [Accessed 28 February 2025].
74. Knight, D., 2018. Who Owns the Data Generated by Machines? [Online] Available at: <https://www.agequipmentintelligence.com/articles/2324-who-owns-the-data-generated-by-machines> [Accessed 25 February 2025].
75. Neate, L. and O'Neill, J., 2023. How will land ownership work in the metaverse? [Online] Available at: https://ww3.rics.org/uk/en/journals/land-journal/metaverse-cpo-land-ownership.html?utm_source=chatgpt.com [Accessed 27 February 2025].
76. Paulavičius, R., 2021. *Blockchain - tai gerokai daugiau nei tik skaitmeninės valiutos*. [Interaktyvus] Prieiga per internetą:

- <https://www.lma.lt/news/1214/38/Blockchain-tai-gerokai-daugiau-nei-tik-skaitmenines-valiutos> [žiūrėta 2025 m. vasario 28 d.].
77. Phillips, M., 2004. *Who owns your e-mail address?* [Online] Available at: <https://www.cnet.com/tech/tech-industry/who-owns-your-e-mail-address/> [Accessed 27 February 2025].
78. Rosefelt, R., 2024. *What Are Digital Assets?*. [Online] Available at: <https://www.findlaw.com/forms/resources/estate-planning/what-are-digital-assets.html> [Accessed 24 February 2025].
79. Scott, R., 2022. *2022's Metaverse Real-Estate Virtual Land Boom Explained*. [Online] Available at: <https://www.xrtoday.com/virtual-reality/2022s-metaverse-real-estate-virtual-land-boom-explained/> [Accessed 27 February 2025].
80. WolfTheiss, 2022. *The metaverse: ownership of virtual properties and objects in the “new reality”*. [Online] Available at: <https://www.wolftheiss.com/insights/the-metaverse-ownership-of-virtual-properties/> [Accessed 28 February 2025].

SANTRAUKA

Pirminiai nuosavybės teisių į nematerialų turtą įgijimo pagrindai

Gabija Marčiulaitytė

Nuosavybės teisės įgijimas atlieka esminę funkciją ekonominių išteklių paskirstyme, teisinės apsaugos užtikrinime bei socialinių santykių reguliavime. Skaitmenizacijos eroje šis klausimas įgyja dar didesnę reikšmę – turto samprata nuolat plečiasi, prisitaikydama prie technologinių pokyčių ir naujų ekonominių realijų. Nors pirminiai nuosavybės teisės įgijimo pagrindai puikiai atspindi pirmąjį materialių objektų patekimą į civilinę apyvartą, tačiau jų taikymas šiuolaikiniam nematerialiam turtui kelia teorinių ir praktinių iššūkių.

Pirmoje darbo dalyje analizuojama nuosavybės teisės įgijimo reikšmė šiuolaikinėje teisėje ir ekonomikoje. Antrojoje dalyje išsamiai analizuojami pirminiai nuosavybės teisės įgijimo pagrindai, jų esminiai bruožai bei taikymo ypatumai. Trečiojoje rašto darbo dalyje apibrėžiamos trys didžiausios nematerialaus turto grupės, dalyvaujančios šių dienų civilinėje apyvartoje: finansinis turtas, turtinės teisės ir skaitmeninis turtas. Galiausiai, ketvirtojoje dalyje, atliekamas tyrimas, siekiant nustatyti, kokiais pirminiais pagrindais šios turto formos gali būti įgyjamos. Šiam tyrimui atlikti pasitelkiami įvairūs mokslinio tyrimo metodai ir remiamasi naujausiais teisės doktrinos šaltiniais.

Tyrimo rezultatai leidžia daryti išvadą, kad sukūrimo pagrindu gali būti įgyjamas tik tas nematerialus turtas, kurio atsiradimui esminę reikšmę turėjo žmogaus veikla – intelektinis indėlis, sandoriai ar kitokie kūrybiniai procesai. Prijungimo pagrindu yra įgyjamas turtas, kuris naudojant pagrindinį daiktą gamybos procese sukuriamas kaip antraeilis daiktas. Pavyzdžiui, prijungiami yra civiliniai vaisiai, tokie kaip vykdytina reikalavimo teisė į nuompinigus, kompiuterinių programų veikimo procese sukuriami pakeičiamieji skaitmeniniai objektai. Iš esmės, teoriškai nematerialus turtas gali būti įgyjamas ir visais kitais egzistuojančiais pirminiais pagrindais, tačiau realiam įgijimui gali kliudyti technologiniai sprendimai, specialūs užraktai bei prievolės asmeniškumas.

SUMMARY

Primary grounds for acquiring a right to intangible assets

Gabija Marčiulaitytė

The acquisition of property rights plays a key role in the allocation of economic resources, the protection of legal rights, and the regulation of social relations. In the era of digitalisation, this issue becomes even more significant, as the concept of property is constantly evolving to adapt to technological developments and new economic realities. While the primary grounds for the acquisition of property rights are an excellent reflection of the first entry of tangible objects into civil circulation, their application to modern intangible assets raises theoretical and practical challenges.

The first part of this thesis analyses the significance of property rights acquisition in contemporary law and economics. The second part examines the primary grounds for acquiring property rights, their essential features, and the specificities of their application. The third part defines the three major categories of intangible assets present in today's civil circulation: financial assets, property rights, and digital assets. Finally, the fourth part presents a study aimed at identifying the primary grounds on which these forms of assets may be acquired. This study is based on a variety of research methods and the latest sources of legal doctrine.

The results of the study conclude that acquisition by creation is limited to those intangible assets whose creation was substantially due to human activity – such as intellectual input, contracts or other creative processes. Assets that arise as secondary products in the production process through the use of a principal item are acquired by way of accession. For example, civil fruits such as an enforceable right to rental income or fungible digital objects generated through the operation of computer programs fall under this category. Generally intangible assets can theoretically be acquired on all other existing primary bases, but in reality acquisition may be restricted by technological mechanisms, specific access locks, or the personal nature of the obligation.